

NICEPHORI INSIGNIS PHILOSOPHI compendiaria de arte disseren di ratio, omnium eruditorum iudicio absolutissima, GEORGIO VALLA Placentino interprete.

CHIRII FORTVNATIANI Cōsulti Dialectica cęteris omnibus & doctior & argutior. *Est B. Augustini*

GEORGII VALLAE PLAcentini *de expedita ratione argumentandi libellus, ad Nicephori imitationem factus.*

BASILEAE,
M D XLII.

ALBANVS TORINVS INTEGERRIMO VIRO D. Paulo Burtingero Artium liberalium Doctori, Parocho in Rœtelen S. D.

IA LECTICA *omnium artium maxima & purissima philosophiæ pars, reliquarũ artium dux, directrix et stabilitrix ẽ quæ se supra disciplinas explicat, omnib⁹ uires accõmodat, omnib⁹ fastigiũ imponit, omniũ fines tuetur, sine cui⁹ præsidio nulla commode tractari absoluiq; potest, non modò, quod omnes inter se cognatæ sunt Cyclicæ disciplinæ, sed quod nihil certi nihil firmi tradi possit, citra rationem dialecticam. Sola quippe hæc (ut* Plotinus, *Platonicorũ summus tradit) scitissimè præstat, ut ratione quadam, de quouis dicere possimus, quid sit, quid dissideat ab alio, in*

quo

quò conueniat, quot ſint, quæ ſunt, quot rurſus quæ non ſunt, alia ſcilicet ab ijs quæ ſunt. Hæc & de uno diſputat, & de eo, quod bonum non eſt, omniaq́ pertractat, quæ'que ſub bono ſunt, quæq́ ſub eo, quod contrarium bono. Quærit item quid ſempiternum, quid rurſus tale nõ ſit, ſic tamen, ut opinionem reijciat, ſcientiam tamẽ admittat, mendacium prorſus repudians, in ueritatis campo animum paſcens. Hanc, ueluti Tenediam bipennem, paßim ferè in gymnaſijs noſtris, uel in ſordes ac diram quandam moroſitatis illuuiem incidiſſe, uel è medio prorſus ſublatam eſſe, & doles & conquereris Paule Myſtarum Chriſti ſplendor & ornamentum. Præſertim hoc ſeculo quo dißidiorum, ne dicam, ſeditionum flagrant paßim omnia, quæ ratione diſſerendi & pijs perſuaſionibus, citius poſſent, quã Manliano imperio, extingui. Eoq́ mihi tanquam ἐργοδιώκτης iugis hæc tua fuit quærimonia, ut Nicephori expeditam & compendiariam diſſerendi rationem, ab infinitis mendis uendicatam ſtudioſorũ centurijs communicem, quod eruditus hic imprimis author argumentandi rationẽ uerißimis præceptis compræhenderit, idq́ quã

 potius

potuit breuißimè, quod sanè præceptis complu- sculum gratiæ solet adijcere, præsertim quum res ipsa, per sese paucis quàm commodißimè tra- ctari et queat et debeat. Hic nulla uerbositate, nulla sermonis perplexitate, aut quæstionũ mo- libus mentis acies retundetur, ubiq; perspicua breuitas et expeditus orationi cursus (nisi quate- nus interpres durior est) sic ut studiorum inge- nia q̃ commodißimè heic exerceri potius quàm defatigari poßint, oportunam rectißimamq; se- mitam in Aristotelis adyta præstruere. Omnia breuiter, dilucidè & acutè. Quum contrà ui- deamus recentiores quosdam immensis cõmen- tarijs lumen soli mutuantes, omnia Cimmerijs tenebris inuoluãt, dum pleraq; tenuiora argutè magis quàm scitè persequuntur, non intelligen- tes in hoc comparatã dialecticam, ut esset regu- la quædã disputãdi de cõmunibus causis, sed ut esset ueluti cauillandi deq; lana caprina litigãdi formula seu ratio, qua in umbra ipsi inuicem nu- garenter friuolè. Vnde omnibus facilè liquet, illi, non solum sermonis elegantiam, sed & uim omnem & usum dialectices defuisse. Adiecimus porrò Chirij Fortunatiani Cõsulti doctis omni

bus

bus suspiciendam dialecticam, paucorum oculis usurpatã, qua nulla est alia neq; eruditior neq; subtilior, si tota extaret, à quoquam mortalium nec uisa nec ædita. Accedit his Georgij Vallæ Placentini de expedita argumentandi ratione libellus, ad Nicephori imitationem ad unguem factus. Hæc igitur tria præstantissima de arte dis serendi opuscula, nomini tuo nuncupamus, Vir eruditissime, quos morum suauitate, ingenij dexteritate, officijsq; innumeris mirificè tibi deuin xisti. Vale felix, Albanumq; tuũ mutuo semper, ut facis, amore complectere. Basileæ, Cal. Octob. Anno ab orbe redempto, M. D. XLII.

GEORGIVS VALLA PLACENTINVS, MAGNIfico Equiti aurato HIERONYMO GEORGIO VENETO, Patricio Senatori eximio S. D. æternam.

RISCA Doctissimorum Virorum ad nostra usque tempora propagata tenuit cõsuetudo, ut quos amore & obseruantia prosequerentur: eos studiorum suorum aliquo munere salutarent, quo et salutati, se ab illis diligi & obseruari exploratum habentes, nossent inde perennem sibi laudẽ deriuari: Rursusque salutãtes memoriam ab eorum præstantia singulari'ue amicitia suam posteris facerent immortalem. Ita nempe philosophorum facile princeps Plato, Timæũ et Critiã et Phędronem & Alcibiadem multosque alios inscri-

inſcripſit dialogos. Nec minus acumine mirificus doctiſſimus eius diſcipulus Ariſtoteles, Ethica una Nicomachia altera Eudemia: ad Alexandrumq́ tã Rhetorica, quam de Mũdo, inſcripſit. Ita ex noſtris Varro, Ciceronem nuncupatione ornauit, ut Cicero & Lucullum & Hortenſium & Brutũ & plæroſque alios, ut Plinius Imperatorem Titum, & alij alios, ne plures incaſſum recenſere contendam. Verum cur demum Hieronyme Georgi uir clariſſimè in huius operis translatione te potiſſimum nuncuparim, plures me ſunt cauſæ cohortatæ. In grauiſſimo huius tuæ ciuitatis Senatu autoritas ſingularis: ſplendor publicus tum magiſtratibus tum legationibus obeundis multis, ad præcipuos totius nominis Chriſtiani, & maximis de rebus, unde inſignem laudem retuliſti. Nec nõ ingens tua lenitas atque manſuetudo, qua me multa cõplectendũ beneuolẽtia eſſe duxiſti: ad quas cumulãdas uirtutes tuas

do-

doctrina quoque minimè uulgaris, accessit proinde ad ista tua peritarum sacra literarum filio tuo Paulo peracuti ingenij nostro discipulo hoc de arte disserendi opusculum latinum faciundũ esse censuimus. tũ quod ad Aristotelicam doctrinam aspirantibus breuiter & dilucidè nec minus commodè & acutè artis differendi munera initiantibus, quæ opportuna uidebantur amplexus sit eruditus hic imprimis autor tũ quod per hæc alia enucleanda longè ei facilior futurus sit accessus. ac ne te præfatione longius traham, iam Nicephorum lege, de arte differendi per me latinè disputantem.

NICEPHORI INSIGNIS PHILOSOPHI COMpendiaria de Arte disserendi ratio, omnium eruditorum iudicio absolutissima. GEORGIO VALLA Placentino interprete.

ELEMENTA DIALECTICES & ordo hancartem discendi.

Simile.

VEMADMODVM *qui legendi, & lecta rectè sentiendi callem quærunt, primum quidem elementa ac literas discunt, inde ad syllabas transcendunt, à syllabis ad dictiones perueniunt, & deniq; ad orationem ipsam. Ita qui totius Philosophiæ instrumentum, hoc est, disserendi artem, quam* διαλεκτικὴν *Græci uocant, expetunt in prædicamentis dinoscendis in primis erudi-*

ri debent. Inde ad interpretationem progredi, ab interpretatione, ad figuras ferri. Decem nanque prædicamenta, tãquam aliqua quædam elementa sunt, quippe quæ simplices quædam sunt uoces, & disiunctæ, & per sese duntaxat inspectæ, Essentia, Quantitas, Qualitas, Ad aliquid, Vbi, Quando, Facere, Pati, Compositum esse, Habere, & quæ sub ipsis sunt, & quæ ex ipsis diuisa, ut corpus, incorporatum, animatum, inanimatum, sensibile, insensibile, animal, zoophytum, id est, ex animali stirpeq; constans, rationale, irrationale, mortale, immortale, homo, equus, columbus, scombrus, apes, dipsas, & similes species, & quæ sub essentia, & quæ sub alijs prædicamentis emergunt, quæ multitudine innumerabilia sunt, non tamen infinita sed repertu difficilia. Hæc igitur & simplices uoces, & locutiones quas φράσεις uocant Græci. Video tamen à nonnnullis φράσιν non locutionem, sed dictionẽ interpretari, et λέξιν appellari locutionem: Verum modò res intelligatur de uerbo non ero sollicitus. Termini uocitantur simplices quidem uoces, utpote incompositæ, Locutiones autẽ, utpotè partes affirmatiuarum:

X. prædicamenta.

Zoophytũ.

tiuarũ, uel negatiuarum. Termini quippe, quod propositionum partes sint, ita propè ut elementa, ac principia illis qui ad Philosophiam aspirant capessendam: unde ad id qnod sermocinationis est, id est, significabilis uocis tanquam ad syllabas aliquas, ac elementorum mixtiones du cimur, in prædicamentis quidem, dicentes, homo, equus, currit, uincit, in eo quod de sermocinatione homo currit: equus uincit: collectim & coniunctim: nam simplices uoces siue locutiones uel terminos libet appellare copulando aientias uel negationes, siue propositiones conficimus, à quibus sane abeuntes ad figuras complexu rursus aientium, uel negationum siue utcunque propositionum syllogismos efficimus dictionum rationem iuxta dictorum proportionem retinentes: ut homo animal est: animal essentia: ergo homo est essentia. Nam cum syllogismi propositionibus constent, propositiones autem terminis: prædtcamenta quidem terminos, quod autem ad locutionem attinet, propositiones, figuræ uerò syllogismos, edocent. At ad prædicamenta mox redibimus. Dubitabundi itaque nonnulli, aiunt, quur nam ens,

prædicamentum non dicitur, quod unum ac supremum omnium fertur subiectorum unde cuncta inuenta sunt prædicamenta: Hæc nimirum causa est, quod subiecta unum quodq; prædicamentum suscipiunt & nomen & terminum nominis prædicamenti: ut essentia, prædicamentum est primum, & ita diffinitur: Essentia res est ipsa per sese alio non egens ut sit. Proinde omnia quæ sub ipsa sunt, nomen ac diffinitionẽ eius suscipiunt. Nam homo & equus & omnes species & quæ specialißimæ, & quæ subalternæ, essentiæ dicuntur, & res quæ per sese sunt non egentes quopiam ut sint. Idem est in cæteris quoque prædicamentis. At in ente non id inuenias. Non enim omnia quæ sub ente sunt, entis diffinitionem suscipiunt: siquidem, Ens, res est per sese alio non egens ut sit, & quæ adest & abest præter subiecti corruptionem. Quæ aũt sub ipso, nomen quidẽ hoc accipiunt, sed non hanc diffitionẽ: nã ens dicitur essentia & reliqua decem prædicamenta ens dicuntur. Atq; diffinimus essentiã, et aliter reliqua prædicamẽta, hoc sanè modo. Essentia res est per sese altero non egens ut sit: non tamẽ etiam & quæ

Essentia.

Ens.

adest, & abest præter subiecti corruptionem. Rursus quantitas adest quidem, & abest præter subiecti corruptionem: non tamen etiam res est per sese non egens alio ut sit: hoc idem, in cæteris est inuenire prædicamentis. Proinde genus esse ens dici non potest. Verum quamuis de prædicamentis ipsis prædicetur æquiuoce, prædicatur nõ uniuoce ut genus: cæterũ neq; ut ab uno & ad unum, illa siquidẽ denominatiuè prædicãtur in medicina, medicus liber, medica manus, medicum opus: & à salute salubre medicamen, salubris cibus. Decẽ igitur sine cõtrouersia sunt prædicamenta eorum, quæ sunt propemodum principia, generalißimaq; genera, quæ à nobis recensita sunt, quæ autem subipsis ad specialißimas usque species peruenientia, subalterna genera, & species dicuntur, sicut in essentia est uidere. Diuiditur namq; essentia, in corpus, & in corporis expers: Corpus, in animatum, & animæ expers. Animatum, in sensibile, & sensu carens: Sẽsibile, in animal, et ζωόφυτον: Animal, in rationale, & rationis expers. Rationale, in mortale, & in immortale: Mortale, in hominem, equum, & reliquas animalium species.

Ceu ex hac elucet figura clariβimè.

ESSENTIA

Corpus	CORPVS	*Corporis exps.*
Animatum	ANIMATVM	*Anima carẽs.*
Senbile	SENSIBILE	*Sẽsu uacuũ.*
Animal	ANIMAL	*Zoophytũ.*
Rationale	RATIONALE	*Ratiõis exps.*
Mortale	MORTALE	*Immortale.*
Homo	HOMO	*Equus, Bos.*
Socrates	*Aristoteles,*	*Plato.*

Essen-

Essentia igitur, genus est generalissimum, supra quod nullum aliud est genus, quodq; cum sit genus, nullo modo species esse potest. Homo autẽ, species est specialissima, sub qua nulla succedit species, & quæ species tantũmodo est, nec unquam genus. Quæ aũt à generalissima, hoc est, essentia ad specialissimã usq; speciem, uerbi causa, hominem, & genera, & species subalternæ dicuntur eædem. Genera quidem ad ea quæ sequuntur relata. Species uerò, ad ea quæ ipsas antecedunt, eadem etiam differentiæ dicuntur relata ad ea, quibus in diuisione opponuntur. ut corpus, differentia dicitur, utpote ad incorporatum, & animatum ad inanimatum, & sensibile ad insensibile, & rationale ad irrationale, & mortale & ad immortale relatum: at tam essentia, quàm homo differentiæ non dicuntur, nec enim opposita in diuisione habent. Nã homini equus, nõ dicitur diuisione oppositus, neq; bos, neq; camelus, idem de cæteris dicendum est animalibus. At species dicuntur, homo & bos, & equus, & per sese diuisæ. Atqui nequidem animali in diuisione opponitur zoophytum. non enim è regione opponitur, qua neq; differentia Essentia

dicitur animal, utpote ad zoophitũ dictũ, alioqui uerò differentia dicitur, quæ genus excedit species: nam homo, excedit animal rationali & mortali: dicitur siquidem homo, animal rationale, mortale: sed animal quanq̃ potentia hæc habet, actu tamen priuatur. Propriũ, *in speciebus*

Proprium.

spectatur, ut proprium hominis, risibile: equi, hinnibile: canis, latrabile: Diuitur autem *proprium, quadrifariam: quod soli species adest, nõ utiq; toti. ut homini, geometram esse: uel toti q- dem, non utiq; soli. sicut homini, bipedem esse: uel soli & toti, sed aliquãdo, ut homini, canescere: uel soli, & toti, & semper ut homini, risibile, qui tametsi non semper rideat, uerum tamen potentia semper.* Accidens autẽ est, *quod adest, & abest præter subiecti corruptionẽ, ut albũ, nigrum, sedere, stare:* At accidens, *aliquod quidem seperabile est, aliquod autem inseperabile:* Seperabile *quidẽ, sedere:* Inseperabile *uerò, nasum repandum esse, simum, & similia.* Age *uerò quo simulachrum aliquod quinque uocum tradamus cuius facies, et imitatio in decem prædicamentis elucet.* Quemadmodum *enim in hominis naturam sunt ascendentes, & descendentes*

Accidens.

Simile.

dentes, & in obliquum euntes, mulierq́;, & agnationes: ita in prædicamentis eandem faciẽ, quinque uoces conseruant: & ascendentium quidem locum tenent, genera: descendentium uerò, species: obliquè autem euntium, differentiæ: mulier porrò, proprij: agnationem, rursus accidentium: nam in domicilio mulieris accidunt agnationes. Sortitæ autem sunt quinq; uoces numerum quinnarium, nec eum excedunt ex huiusmodi diuisione. Prædicatum porrò uel essentialiter prædicatur, uel adherenter essentiæ. & si adhærenter quidẽ, essentiæ facit accidens. sin autem essentialiter, uel de indiuiduis prædicatur, & non speciebus, & facit speciem: uel de speciebus prædicatur, & uel de unica, facitq́; proprium, de uno siquidem solo, risibile prædicatur: & de unico, hinnibile: & unumquodq́; proprium de sua specie prædicatur, & circa unum inspicitur: uel de pluribus speciebus prædicatur, & uel in eo quod quid est, & facit genus. Nam dicenti quid est homo? respondemus animal: & quid animal? respondemus essentia. Genus autem, animal, & essentia, alterũ quidẽ hominis: alterũ uerò, animalis. Vel in eo

quod quale quid est, et facit differentiã, interrogranti enim quale quid est animal homo? respondemus rationale, mortale, quæ quidẽ sunt differentiæ. & qualis quæ est essentia animal? respõdemus animata sensilis. differẽtiæ siquidem hæ sunt animalis. Præit genus, utpote uniuersalius, post quod species ad genus relationem habens, deinde differentia, utpote proprio uniuersalior. Inde proprium, utpote essentialibus magis affine, & in eo quod quid est ipsum quoq; prædicatũ. deinde accidens, utpote eßẽtiæ adhærẽs, & in eo quod est quomodo habet prædicatum. Sed quoniam prædicantium quædam æquiuocè prædicantur, quædam uniuocè, quædam de nominatiuè. Diffinitur igitur, ut hic paucis rem cõprehendam.

Aequiuocũ. Aequiuocũ cuius nomẽ solũ cõmune, iuxta nomen uerò, ratio eßẽtiæ alia: ut hæc uox canis, nomẽ terrestris & marini canis, & cælestis est. Iuxta nomẽ aũt ratio essentiæ cuiuslibet horũ, propria ac sua est. aliã siquidẽ diffinitionẽ marini, & aliã terrestris aliamq; cœlestis interrogati reddemus.

Vniuoca. Vniuoca aũt quorũ nomen cõmune & iuxta nomẽ ratio essentiæ eadẽ, ut animal & homo, & bos: & iuxta nomẽ ratio essen

tiæ

tiæ eadem. Essentia nãq; animata sensilis, tã homo, quàm bos. Denominatiua porrò, quæcunq; ab aliquo differunt casu, & iuxta nomen habent appellationem. quemadmodum à grãmatica, grammaticus: & à fortitudine, fortis, quæ et nominis & rei communicationẽ habẽt & differentiã rei, & differentiã nominis, ut diffinitio quoq; ostendit. nã dicendo quæcunq; ab aliquo, cõmunicationem, & differentiam rei significamus. Quæ enim sunt ab aliquo, cõmunicant in eo quod ab aliquo, atqui nõ unum & idem sunt omnia, quæ ab aliquo. dicendo namq; quæ differunt casu, & iuxta nomen appellationẽ habẽt, communicationem & differentiam constituunt nominis differũt siquidem casu in fine nominis, ut grammatica grammaticus. communicant porrò in reliquis. Sciendum quod æquiuocis e regione explicantur, et extenduntur polyonyma, rem habentia communem in diffirentibus nominibus, ut ensis, gladius, machæra, spatha. Vniuocis è regione obijciuntur, heteronyma, quæ differentiam rei, & nominis habentur: ut homo & album. nam hoc quidem animal, illud uerò color quæ nimirum nominibus: &

Denominatiua.

re-

rebus sunt alia. Medium locum inter hæc quattuor tenent homonyma inquam, polyonyma, synonyma, & heteronyma. Est paronymũ, quod his assimulatur per aliquid, & differens ab his. quatenus enim communicationem habet nominis, assimulatur æquiuocis: dissimile autem est à polyonymis & heteronymis. Quatenus porrò differentiam habet nominis, assimulatur quidẽ polyonymis et heteronymis: dissimile autem est æquiuocis & uniuocis: rursus ubi communicationem rei habet, assimulatur quidem uniuocis, & polyonymis: dissimile autem est æquiuocis: & heteronymis. Vbi porro rei differentiã habet, assimulatur quidem æquiuocis & heteronymis: sed dissimile est uniuocis, & polyonymis.

Paronymũ.

DE ESSENTIA.

SSENTIA igitur res est subsistens, per sese existẽs, alio nõ egens ut sit: tãetsi geniture substet, ueluti cũ primũ producta est. Nã solum diuinum nunq̃ genitũ est, et propriè per se existit, quia ab omnibus absolutũ, ac seiunctũ est. reliqua autẽ prædi-

cameta circa essentia inspiciūtur, ad quæ extensa dicitur res per sese existens, non ut diuinum. At nouē prædicamēta adsunt & absunt præter subiecti corruptionē, ut pote uniuersa accidēs. siquidem magnū & paruū quod ipsum quantū est in natura sua non persistit: augetur siquidem ad summam usq; habitudinem corporisq; cumulum. At continentia & parcitas minutionem et subtractionē admittit eodē tamen manente subiecto, ut uerbi causa, homine: pueri siquidem sumus, & ad uirilē ætatem excrescimus, et in eadem Essentia permanemus quātitate diffirētes. itidem nunc albū nunc nigrū idē cernitur, qualitate distinctū, nec tamen essentiam mutat: & nunc quidem amicus nunc uerò idem inimicus differt in eo quod ad aliquid: essentia autē idem manet: & nunc quidem Mediolani, nunc uerò Placentiæ, quod ubi est prædicamenti, alteram non admittit essentiā, transitq; nunc, & idē manet: hoc aūt est quādo: & rursus, modò stat modò sedet, estq; compositū esse, & armatus est & inermis idē & est, Habere uerberat aliquis et secat idē manens essentia nullo modo immutata: estq; Facere, & secatur aliquis & uerberatur im-

immutata essentia: & est Pati. Decem uerò nec plura sunt prædicamenta, idq; ex diuisione quadam certum est. Diuisio autem est huiusmodi: Ens uel in subiecto est, uel non est in subiecto, quod quidem in subiecto non est, essentiã facit: quod autẽ in subiecto, aut per se inspicitur, aut non per se: & quod non per se, facit ad aliquid. Affecta enim sunt, quæ ad aliquid, ideo neq; per se inspecta & alium referunt. nam filius patrẽ refert, seruus uerò dominum, et frater fratrem, & omnino quæcunq; sunt ad aliquid. quod autem per se, aut diuisibile est, & facit quantum, aut indiuisibile & facit quale. Reliqua autẽ sex prædicamenta ex horum mixtione gignuntur. Essentia namq; cũ quanto mixta, uel in loco spectatur, & Vbi prædicamentũ facit, uel in tẽpore, & Quando efficit cum qualitate mixta, uel actionem habet, & est Facere: uel paßionem et est Pati. Cum eo autem quod est ad aliquid conueniens uel in alio ponitur, & compositũ esse dicitur, uel ei accommodatur atq; adijcitur alterũ & est Habere. etiã aliter dicitur uel circumpræhendit et facit Habere. Cõpræhendit enim tunica corpus: et prudẽtia et reliquæ uirtutes sicut

cut etiam uitia animam. Sciendum aũt est quod nulla essentia sua diffinitione sensilis est, nã uisus coloris est comprætensor, non essentiæ: & olfactus suffumigationum, & gustus saporũ, et auditus sonituum, & tactus temperamentorum non essentiarum ipsarũ. In ordine aũt post essentiam ponitur quantitas & præit qualitate quod naturaliter quantitatur, ut hoc utar uerbo, ut cũq; res in aceruũ surgit et perinde circa ipsum quale spectatur. dicitur etiã aliter, quod quẽadmodũ essentiæ, ita etiã quãtitati nihil est cõtrariũ: et ob hoc cõmunicatia sibi inuicẽ sunt proxima. Verũ tamen dicendo quod naturaliter primũ quãtitatur. Paralogismus est quãdo in naturalibus corporibus cõtrariũ euenit. primũ siquidem qualitãtur: ut exẽpli causa, semẽtis in naturæ officina uel frigescit, uel calescit, uel siccescit, uel humescit, uel albescit, uel nigrescit, atq; ita incrementũ capit et effigiẽ. Qualitas subinde anteit id quod est ad aliqd, quoniã quale per sese est. ad aliqd aũt affectũ, ac in relatione positũ est. primũ spectãtur p sese singula et ita in relatione. ita reliqua his substruuntur. Vbi enim præcedit Quãdo, quod locus qdẽ sit immobilis tem-

Paralogismus.

tēpus uero mobile. Atqui quies motū præcedit, & principiū ortū ipsum & immobilitas motū. Facere autē antecedit Pati: quoniā agere q̄ pati ualidius est. Rursus sitū esse præcedit Habere, quod poni q̄ circūponi simplicius sit: nam quod circumponitur, bis ponitur, circumponi quoq; absq; poni non est inuenire. nimirum circūpositus ipse quoq; cōpositus quodammodo est iuxta quendam cōpositi esse sitū, ut status, sessio, recubatio. Essentiæ igitur suū est, non suscipere magis & minus, non enim magis animal homo q̄ æquus: Qualitatis autem suscipere magis & minus, albū siquidē magis & minus dicitur itidem nigrū & cæteræ qualitates. Quātitatis propriū est, quale & inæquale. ut, spithamē, cubitum, inæqualis. tres aūt palæstræ, spitahamæ æquales. & quinq; decē, inæqualia. bis uero quinq;, æqualia decē. Eius aūt quod est ad aliquid propriū est opposita colligere: nā patre existēte, est etiā filius: & domino existente, est etiā seruus. Vbi aūt proprium, compræhensio siue ambitus, Quando uerò, non permanere: Facere porrò, actio: ut Pati passio: cōpositum esse, eius propriū est situs habere adiectio. Diuidūtur aūt essentiæ qui-

Essentiæ proprium.

Qualitatis.

Quātitatis.

Ad aliquid proprium.

quidem ut diximus, in corpus & corporis expers. Corpus in animatum & anima carens: Animatum, insensibile & sensu uacuum. Sensibile, in animal & Zoophyton: non contrà diuidendo quidem: sed diuiditur tamē Animal in rationale & ratione carens. Rationale autem, in mortale: & mortis expers. Mortale in subiectas sibi species, hominem, equum, bouem, & reliquas. Species autem in singularia, & unumquodq; superius contra diuisorum peculiares diuisiones habet ad indiuidua usq; ac singularia propemodum progredientes. Quantitas in septem diuiditur, lineam, superficiem, corpus, locum, tempus, numerum, & orationem, Et quantum quidem aliud est continuum aliud discretum. Et cōtinui quidem, quinq; sunt species: Discreti uerò numerus et oratio. Item quāti: quoddam est situm habentium ad se inuicem earum quæ in ipsis constiterūt particularum, ut linea, superficies, corpus, locus: quoddam autem, non habentium situm ut numerus, tempus, & oratio. Nam licet continuum sit tempus, tamen situm non habet, quod non perstet. Quod autem non perstat, quomodo situm habuerit? In super

Quantitatis diuisio.

b à quan-

à quanto etiam quattuor inuestigatæ sunt scientiæ: nam continuum uel immobile est, tum facit Geometriam, uel mobile & facit Astronomiam. Discretum porrò, uel per sese inspicitur & facit Arithmeticam. uel ad alterum habet relationem, & facit Musicã. Qualitas diuiditur in habitum, & affectionem, paßibilem qualitatem & paßionem, potentiam & impotentiam, figuram, & formam. Est autem habitus intensio affectionis & in sese permanẽtiæ, quã μονιμότητα uocant, & stabilimentum ex iugi & exercitata affectione, ut in naturã translata, et secũda quædam, usu comparata, natura. Dicũt autem habitus etiã per naturam nobis insita: nedũ ab affectione, et promotiõne nobis ingenita, ut uisus, et reliqui sensus sunt. Paßiua qualitas similiter paßionis est incremẽtũ & intẽsio et difficulter delebilis est firmiudo, uel etiam indelebilis. Visus est profectò Aristoteles, Habitũ quidẽ et affectionẽ in uirtutibus accipere & disciplinis, depræhensibilibusque disciplinis. Paßionem uerò & paßiuam qualitatem in ira & odio, & intemperantia, & reliquis uiciosis perturbationibus, & ex langore affectibus. Caliditates autẽ & frigidita-

Qualitatis diuisio.

Habitus quid

ditates nunc in habitu & affectione ponit, nũc autem in paßiua qualitate & paßione. Dicendumque est, quod quatenus participes, habitus, ipsas appellauit, quatenus autem affectum iniiciunt, paßiuas qualitates has nominauit. Cum in firmitudinem & in unũ coierint. Mediocris namq; participatio uel alteratio, affectio, uel perturbatio nominata est. Proinde à participando habitus dicatur, uel affectio, meritò quidem caliditas. Ab alterando autem, paßiua qualitas uel paßio. Potentia autem dicitur, sicut in infante, ut cum dicimus potentia cursorem esse, potentia Philosophum, & omnino cum in præsentia non habuerit, quod poßit exercere, at temporalibus acceßibus contingens est ut id poßit efficere. Impotentia autem, quando non capax est natura ad aliquam olim obeundam actionem, ut homini uolare impoßibile est, & aquilæ in aqua uitam agere, & equo sermocinari, & quæcunq; natura impoßibilia sunt. Figura dicitur talis expreßio, & linearis effictio. Forma extrinsecus prominẽs coloris qualitas, idea, et informatio, et ĩterpolata coloratio, et simpliciter talis quædã iniecta uisui superficiei forma sunt

Potentia.

Impotẽtia.

Figura,
Forma.

qui figuram in rebus inanimatis accipiant, formam autem in rebus animatis: alij porrò figurā quidem fastigiose cedentem, formam uerò super nam superficiem, uocent. Ad aliquid porrò generalius diuisum quadrifariam diuiditur, cui sententiæ Grammatici quoq; astipulantur, natura, fortuna, arte, & electione. Vbi diuiditur, ut quidem simplicius, sex modis, in sursum, deorsum, ante, pone, dextrorsum, et sinistrorsum. Sed horum singula uariantur. Nam eius quod est sursum, multæ differentiæ in nubibus, in æthere: in astris, ad polum usq;: Supra polum & deorsum similiter, & reliqua infinities in infinitum particularioribus locis uariantur. Quando diuiditur in præsens, præteritum, & futurum: Tēpus præsens indiuisibile: Præteritum in nouem & futurum in quinq;. Facere diuiditur in rem & orationem, & intellectum siue sensum interiorem. Actio in per manum. Exercitium in per arma & instrumenta actionum, & per pedes, & singula horū in peculiares actitatiões & particulariter diuisas. Sermo autē in Græcam, Latinam & Barbaram linguam, quarum quælibet linguas uarias ac differentes habet. Intelle-

Diuisio Ad Aliquid.

Vbi diuisio

Quando diuisio.

Facere.

Agere.

Sermonis diuisio.

ctus

ctus autem in intellectus infinitos ornantium & exornantium. Sub eo enim quod est facere & oratio & intellectus est, quippe quæ actiones sunt partis rationalis: Dicimus siquidem quid facit ille? sermocinatur ne àn disserit? intellectum excutit, colloquitur. Pati porrò in ea quæ in anima sunt & quæ in corpore, & horum unumquodq; ex actione alterius patietur, uel in bipartita actiõe quæ porro in infinitas passionum species diuiduntur. Compositum autem esse in tria diuiditur, Statum, Seßionem, Recubitum, quorum singula differentijs uariantur. Nã Status distinctus est uel in tota planta, uel in extremis digitis, uel in rectis ilibus, uel geniculantibus ascensibus, æqualibus, & in æqualibus, in ambobus pedibus, uel uno innixa crure. Seßio autem similiter, recta, prona, supinata in rectangula genuum figura, uel obtusi anguli, uel acuti anguli et uicißim pedibus, uel aliter affectis. Recubitus similiter supinus recumbit, pronus, obliquus, extensim se commouens, uel inflexũ, uel in contractam figuram, et simpliciter uaria nec uniformis diuisio: Item diuiditur compositũ esse, in fusionem, ut in frumento est uidere, harena,

Pati diuisio.

Compositi diuisio.

 oleo,

oleo, aqua, & reliquis quæcunq; compositi esse, sunt quæ aridæ uel etiam humidæ cognita sunt naturæ. Enimuero etiam nauigare eius quod est compositum esse, est in lino ac rete & supellectilibus. Habere in permutationem diuersam diuiditur, sicut subditum est armatum, tectum esse, in interpositionē, ut in modio in fidelia, reliquisque uasis. Dicimus enim modium habere triticum, uel uinum fideliam: Et in possessionem, ut opes habet, iugum fert uel habet, & id genus alia.

Habere diuisio.

DE LOCVTIONE.

ICVT ab elementis ad compositas dictiones orationesq;, ita à prædicamentis progredientibus eundum ad id quod de locutione est. Elementorum siquidem rationem nomina et uerba sine complexu inspecta retinent, quæ etiam dictiones nominantur. Complexa uerò, rationem habent syllabarum, & aientes, uel negatiuæ dicutur, non, negandi particula uel apposita uerbo, uel ab eo ablata, uel definitione, uel modo materiæ constant. De termina-

terminationum autem ſpecies duæ: Vniuerſalis prædicatoria ſiue aiens omnis: & Negatiua huius, nõ omnis: Particularis prædicatoria, aliquis & negatiua huius, nullus ut ſint cum negatiuis quattuor. At cur nam eius quod eſt omnis non dicimus nullus eſſe negatiuam, ſed non omnis rurſus ei⁹ quod eſt aliquis, Quur non aliqs dicimus eſſe negatiuã: ſed nullus, Nẽpe qđ ei quod eſt omnis contradictorie opponitur non omnis. Cortrarie autem nullus, & ei quod eſt aliquis: Contradictoriæ quidem opponitur nullus: Subcontrariæ uero non aliquis. Atqui contradictoriæ oppoſita magis ſunt negatiuæ, quippe quæ non coincidunt in falſum neque in uerum, ſed in omni materia aiente uera, neceſſe eſt negatiuam falſam eſſe: falſa autem aiente negatiuam neceſſario falſam eſſe. Quæ uerò contrariæ uel ſubcontrarie oppoſita ſunt in materia contingenti eorum quædam ſimul falſa ſunt: quædam ſimul uera. Tertia porrò materia eſt neceſſaria ut reſpirare hominem. Contingens ut deambulare hominem. Impoſsibilis ut uolare hominem, in quarum nulla ſimul uera ſunt contradictoria, uel ſimul falſa id que ex-

propositionibus coniectari potest. Omnis homo respirat, uerum: non omnis homo respirat, falsum: Omnis homo ambulat, falsũ: Nõ omnis homo ambulat, uerum: Omnis homo uolat, falsum: Non omnis homo uolat, uerum: Nãsi nullus etiam non aliquis. Illud aliquis homo respirat, uerum: Nam si omnis etiam aliquis: Nullus homo respirat, falsũ: aliqs homo ambulat, uerũ: Nullus homo ambulat, falsum: Aliqs homo uolat, falsum: Nullus homo uolat, uerum. Ita igitur habent contradictorie opposita, quæ uerò contrarie considerandum ut in contingenti simul falsa sunt: Omnis homo ambulat: Nullus homo ambulat, ambo falsa. Quæ autem subcontrariæ simul uera sunt, aliquis homo ambulat. Non aliquis homo ambulat, uera sunt ambo. Quilibet autem & aliquis subalterne habent, quemadmodum, Nullus ad non aliquis: quorum quilibet et aliquis in necessaria materia uera sunt. In impossibili autem, simul falsa, sed in contingenti, alterum quidem uerum est, alterum uerò falsum. At nullus & non aliquis, in necessaria, simul falsa sunt. In impossibili uerò simul falsa. sed in cõtingenti alterũ quidem uerũ est, alterũ uerè falsum

ut

ut solas contradictorias propositiones semper in omni materia se oppugnantes inuenias, nec ad unum concurrentes, Sed semper alterutrā uera, necessariò altera sit falsa. Quemadmodū sine definitionibus & cum definitionibus aientes dicuntur & negatiuæ: ita etiam absq; modis & cum modis. Modi autem sunt hoc ipsum necessarium esse dicendo expressum, & contingens esse, & impoßibile esse. Si itaq; sine determinationibus & modo materiæ: hoc est, necessarium esse, cōtingens esse, impoßibile esse, propositio proferatur à uerbo aiens & negatiua iudicantur addita uel ablata, non, negandi particula, ut, homo ambulat, aiens, homo non ambulat, Negatiua: Determinatione autem aliqua apposita ab ea quæ sunt aientes uel negatiuæ iudicantur, præposita huic negandi particula: uel etiā ablata, ut: Omnis homo ambulat, nō omnis homo ambulat: Aliquis homo ambulat, Nullus homo ambulat, Modo autem materiæ propositioni annexo excellit magis quod ab hoc aientiam uel negationem infigendo, ut: Necesse omnem hominem respirare, non necesse omnem hominem respiaare: Contingen s omnem hominem

differere: Non contingens omnem hominem differere. Impoßibile omnem hominem uolare: Non impoßibile omnem hominem uolare. Nam si uniuersalis determinatio accommodatur cæterum non ex ipsa, sed à modis negatio & aientia fit. Sed quoniam omnis propositio ex nomine & uerbo cōstat, Dicendum quid sit nomen, & quid uerbum, & quid indefinitū nomen, & quid indefinitum uerbum, & quid casus nominis & quid uerbi. Nomen igitur est: ut, homo. Verbum autem, ambulat. Indefinitum nomen, hocce non homo: indefinitum uerbum non ambulat. Casus nominis sunt obliqui, casus autem uerbi præterita ac futura. Cæterum indefinitum uerbum negationem facit, Indefinitū autem nomen neutiquam: nam non homo ambulat, non negatiua sed aiens est, ex indefinito nomine. Proinde à nomine et uerbo definito uel indefinito, determinatæ uel indeterminatæ aientes uel negatiuæ ex subiecto & prædicato propositiones dicuntur. Si autem uerbum in nomen fuerit est immutatum, tum uerbo nobis opus est, ad perfectam aientiam uel negatiuam: homo iustus est, ecce iustificatur ut ita

Omnis propositio ex nomine & uerbo.

loqui

loqui permittatur: Verbum conuersum est in nomen iustus & ob hoc, est uerbo, egemus ad aientis perfectionem: & rursus negatiua, homo iustus non est: dicuntur que huiusmodi propositiones ex tertio appredicato siue adiacente. Harum autem species sunt tres, simplex, ex transpositione, & priuatoria. Simplex quidem, quae iam dicta, ut, homo iustus est, & eius negatiua: homo iustus non est. Ex transpositione autem, homo non iustus est, hoc enim, non iustus, non negatio, sed aientia est ex transpositione: dicitur etiam huius negatio homo non iustus non est. Priuatoria autem, ut: homo iniustus est, & eius negatiua homo iniustus non est. His ita definitis inspiciendum nobis esse ducimus omnes propositiones quot nam demum sint. Quae igitur ex praedicato & subiecto definito nomine, indefinitae propositiones sunt duae: una praedicatoria, hoc est, aiens, Homo ambulat: altera abnegatiua, Homo non ambulat, Quae autem cum determinationibus, aliae quattuor. Vniuersalis aiens, Omnis homo ambulat: Particularis negatiua, Nõ oĩs homo ambulat, Vniuersalis negatiua, Nullus homo

homo ambulat: Particularis aiens, Aliquis homo ambulat. Ecce tibi sex. Ex indefinito autem nomine, aliæ fiunt sex: Non *homo ambulat,* Nõ *homo nõ ambulat,* Omnis *nõ homo ambulat* Nõ *omnis nõ homo ambulat, null⁹ nõ homo ambulat aliqs homo nõ ambulat, ecce iã duodecim.* Ex *tertio autẽ appraedicato simplices quidẽ aliæ duodecim:* Ex *trãspositione rurs⁹ aliæ duodecim, et negatiuæ similiter duodecim: quater igitur duodecim quadragintaocto.* His *si adijciantur modi ex uno quoq; modo, quadragintaocto fiunt, ut sint centum quadraginta quattuor, quibus adiectis quadraginta octo quæ sine modo sunt, ad centũ nonagintaduas excrescunt.* His *in tribus temporibus substructis, præsens, preteritum, & futurum, omnes quingentæ septuaginta sex esse ostẽduntur, neq; his plures est inuenire propositiones, nisi fortè aliquis eas, quæ in uno quoq; tempore differentes sunt, uel etiam nominis casibus illis uelit annumerare, quæ à nobis quod numeratu operosiores quàm cognitu difficiliores uiderentur, explosæ sunt, quod minus inspectione dignæ uiderẽtur. Sicut etiam singulares, quibus* Aristoteles *in syllogismorum expositione*

minimè

minimè usus est: ab uniuersalibus & perpetuis syllogismos texens, quibus singulares quoq; am mixtæ inspiciuntur. Latere autem nos non debet, quod indicatiua solum species orationis propositionibus est utilis, utpote etiam sola ad aientiam & negationem tendens: non imperatiua, non optatiua, non uocatiua, neq; interrogatiua, harum siquidem nihil ad aientem orationem uel negatiuam excutiendam est idoneum. **Sola oratio indicatiua Verum ut falsum.**

DE FIGVRIS VNDE *syllogismorum ortus, & doctrina.*

T iam ad figuras & ad syllogismorum ortum, siue disciplinam atq; inuentionē ueniamus, quos faciem diximus gerere dictionis Nam sicut dictiones sententiam efficiunt & notionem, Ita syllogismi conclusionem & exquisita problemata conficiunt, ac in apertum & discussum perducunt. Omnis igitur syllogismus ex duabus saltem propositionibus constat, maiore ac minore. Maiorem quidem uoco, cuius terminorum unus prædicatus sit in cōclusione. Minorem autem, cuius subiectus sit, ut essen- **Simile.**

essentia omni animali, animal omni homini, essẽtia igitur omni homini. ecce prædicata est essentia, & subiectus est homo in conclusione. In utracũq; igitur propositione eßentia ipsa fuit maior propositio, posita autem est in ea quæ dixit essentia omni animali. Hæc nempe maior propositio in qua rursus homo ipsa erat minor. Appositus autem fuit in ea, quæ dixit, animal omni homini, quæ fuit minor. Terminus quoque primus, prædicatus in conclusione dicitur. Postremus autem subiectus. Medius uerò aßistit in omni conclusione. Quoniam igitur, ut dictum est, omnis syllogismus ex duabus propositionibus saltem cõflatur, maiore que & minore. Maiore totiens posita, quotiens propositionum annumeratio. totiens autem ipsi Minore annexa. ita quingentis septuaginta sex Maioribus propositionibus cum Minoribus multiplicatis euenit totos syllogisticos & asyllogistos modos congregari in myriadas triginta tres & mille septingẽtos septuaginta sex. Significat autẽ, Myrias una, dena milia. Ex modorũ autẽ mixtura duodecies rursᵖ totidẽ colligũtur: uel enim maiore ꝓpositiõe necessaria posita, Minore uerò

Myrias.

uel cõtingẽte uel impoßibili; uel Maiore exiſtẽte Minore uerò neceſſaria, uel cõtingente, uel impoßibili, uel Maiore cõtingẽte, Minore neceſſaria, uel exiſtẽte, uel impoßibili, uel Maiore impoßibili minore autẽ neceſſaria uel exiſtẽte, uel cõtingẽte. Duodecies multiplicãtur omnes prædicti, ut ſimul omnes ĩmixti, & mixti in myriadas tricenas nonaginta octo & mille tricenos duodecim perueniant abſoluendi. Nam ſi trinã dicimus eſſe materiã, neceſſariã, contingentem et impoßibilem. Contingentẽ certè Ariſtoteles in duo diuiſit, in euenitentem & futuram: & euenientem quidem exiſtentem nominant, futurã uerò propriè cõtingentem. Ex harũ autẽ quattuor mixtura per cõiugationes, ſyllogiſmos in mixtionib⁹ exponit. Cũ itaq; trinæ ſint figuræ et in unaquaq; figura tot ſint texti ſyllogiſmi, triplicati enumeratorũ omnes fiũt, ut omnino ſint numero quidẽ myriades mille centũ nonaginta quattuor ac tria milia nõgenti trigĩta ſex, ſyllogiſtici pariterq; aſyllogiſti. In prima quidẽ figura myriades ſexaginta ſex et ter mille quingẽta qnquaginta duo ſyllogiſmi. In ſecũda ſimiliter totidẽ. In tertia myriades centum denæ ac qnæ non-

Triplex materia.

Tres figuræ ſyllogiſmi.

nongenti ac uiginti, ac simul omnes syllogistici myriades ducentæ quadraginta tres, & ter mille uiginti quattuor. Reliqui autē asyllogisti myriades octingentæ quinquaginta una nongenti duodecim: ut sit ad asyllogistos ratio syllogisticorum modorum in prima ac secunda figura sub quina multiplicatione, in tertia autem sub duplicatione terquinquies. Fiunt porrò alij quoq; ex asyllogistis syllogistici propter cōtingentis materiæ mutabilitatem & ad alia, Ac rursus ex syllogisticis asyllogisti, propter uniuersalem negatiuam in contingente materia, quæ in se non cōuertitur in alijs cōuersa materiebus, ut deinceps ostendetur, et qui ex ablatione iuxta sensum materiæ tot fuerint syllogismi ac nō plures, qui autem in materia perspecti et singulares & qui in

Simile. hos resoluti infinities sunt infiniti. Nam quemadmodum in Rhetorica status numero certo cōpræhenduntur, singulares autem in his incidentes, in infinitum producuntur, ita etiam hic sanē scientia huiusmodi syllogismorum numerum ostendit: at qui singulares & ex eis incidunt infiniti sunt ac numero ullo compræhendi non possunt. Cum ergo hi tot sint Aristoteles hexa-

da

da, Vnam iuxta id quod est propositionum simplicius accipiens, Vnam quidem ex duabus indeterminatis, Quatuor autē ex indeterminatis in nomine determinato, in his syllogismos explicat exemplis, quo ab his reliquos quoq; indicet. At quoniam syllogismus, ut dictum est, ex duabus saltem propositionibus conficitur, maiore & minore, sexies iuxta dictum modum posita, maiore tantūdem. Porrò minore ei annexa, sexies sex, triginta sex fiunt. Posita namq; maiore propositione uniuersali aiente, & minori illata uniuersali aiēte, uel uniuersali negatiua, uel particulari aiēte, uel particulari negatiua, uel indefinita aiēte, uel indefinita negatiua, sex hinc syllogistici et asyllogisti emergūt modi. rursus posita maiore uniuersali negatiua, & inducta minore sexies, sicut dictū est, alij fiūt sex. Rursus posita maiore particulari aiēte: minore sexies similiter illata, alij porrò recensebuntur sex. Ac rursus posita maiore particulari negatiua, minore uerò, ut dictū est, sexies illata, sex alij procreantur. Item posita maiore indefinita aiente, & sexies, huic annexa minore etiā hinc sex fiunt. et indefinita negatiua maiore posita, & ea ut su-

 perius

perius ſexies minore prolata, itidem alij emergunt ſex. Ecce ſexies ſex, omnes triginta ſex facti ſunt modi ſyllogiſtici & aſyllogiſti. Horum in prima quidem figura, ſex ſunt ſyllogiſtici, aſyllogiſti autem triginta. In ſecunda quoq; ſimiliter. In tertia uerò decem ſyllogiſtici, & uiginti ſex aſyllogiſti. Quantum autem ad cuiuslibet figuræ cognitionem pertinet. In prima nimirum figura, medius quidem terminus primo ſubijcitur termino, de extremo autem prædicatur. In ſecũda figura, medius terminus de ambobus extremis prædicatur. In tertia uerò figura, medius terminus ambobus ſubijcitur extremis. Ex tribus enim terminis ſaltẽ omnis ſyllogiſmus conſtat. Quemadmodũ ex duabus propoſitionibus, medio termino ambabus propoſitionibus implexo ob hoc plures propoſitionum ſunt termini.

DE PRIMA FIGVRA ſyllogiſmorum.

Modi primæ figuræ.

IN prima igitur figura ſyllogiſtici modi hi ſunt. Primus ex duabus uniuerſalibus aientibus propoſitionibus, uniuerſalem aientem colligit concluſionem, ut,

1

Eſ-

Essentia omni animali,
Animal omni homini,
Essentia igitur omni homini.

Secundus ex maiore uniuersali negatiua & minore uniuersali aiente, uniuersalem negatiuam colligit conclusionem, ut, 2

Animatum nulli inanimato,
Inanimatum omni lapidi,
Ergo animatum nulli lapidi.

Tertius ex maiore uniuersali aiente & minore particulari aiente, particularem aientem colligit conclusionem, ut, 3

Animal omni homini,
Homo alicui albo,
Animal ergo alicui albo.

Quartus ex maiore uniuersali negatiua & minore particulari aiente, particularem negatiuã colligit conclusionem, ut, 4

Animatum nulli inanimato,
Inanimatum alicui albo,
Animatum igitur non omni albo.

Quintus ex maiore uniuersali aiente & minore indefinita aiente, indefinitã aientem colligit conclusionem. Termini autem tertij modi. 5

Animal omni homini.

Homo in albo. Hoc enim sine defini-

Animal igitur in albo, (tione est,

Aequiualet autem hoc ei quod est alicui albo: Nam indefinita idem ualent, quod particularia. Sextus ex maiore uniuersali negatiua & minore indefinita aiente, Indefinitam negatiuam colligit conclusionem. Termini quarti modi,

Animatum nulli in animato,

Inanimatum in albo,

Animatum igitur non in albo.

Asyllogisti. Qui autem præser hos, omnes sunt à syllogisti. Asyllogisti autem dicuutur, quod contrarias & indiscretas colligant conclusiones, ut in uno exemplo secundi modi primæ hexadis, in eadem prima figura.

Essentia omni animali,

Animal nulli inanimato.

Essentia igitur omni in animato.

Ecce in eodem & eadem Qualitate & Quantitæ contrariæ collectæ sunt conclusiones. Similiter & in reliquis asyllogistis modis euenit, quod in syllogisticis modis nunquam fiet: Nam in prius exposito syllogysmo collectum est.

Essen-

Essentia omni inanimato. Rursus
Animal omni homini,
Homo nulli in animato,
Animal nulli inanimato.

Ecce cõtraria in eodẽ modo etiã quantitate. Vniuersales enim propositiones sumptæ sunt colligentes cõclusiones omnis & nullus, quod à syllogistico modo alienum est: nam propriè syllogismus unam eandemq; qualitate & quantitate colligit conclusionem.

DE SECVNDA *figura.*

IN *secunda porrò figura syllogistici modi hi sunt.* Primns, *ex maiore uniuersali negatiua & minore uniuersali aiente*, Negatiuam *uniuersalem colligit conclusionem.* Negatiuæ *siquidem omnes secundæ figuræ sunt conclusiones, ut,* Modi secũdæ figuræ.
1

Animatum nulli inanimato,
Animatum omni homini,
Inanimatum igitur nulli homini.

Secundus ex maiore uniuersale aiente, & minore uniuersali negatiua, uniuersalem negatiuam 2

colligit conclusionem, ut,

Animatum omni homini,
Animatum nulli inanimato,
Homo *igitur nulli inanimato.*

3 Tertius, *ex maiore uniuersali negatiua & minore particulari aiente, negatiuam particularē colligit conclusionem, ut,*

Animatum nulli inanimato,
Animatum alicui corpori,
Animatum igitur non omni corpori.

4 Quartus, *ex maiore uniuersali aiente & minore particulari negatiua, particularem negatiuā colligit conclusionem, ut,*

Animal omni homini,
Animal non omni albo,
Homo *igitur non omni albo.*

5 Quintus, *ex maiore uniuersali negatiua & minore indefinita agente, indefinitam negatiuam colligit conclusionem.* Termini *tertij modi,*

Animatum nulli inanimato,
Animatum in corpore.
Inanimatum igitur non in corpore.

6 Sextus *ex maiore uniuersali aiente, & minore indefinita negatiua, indefinitam negatiuam colli-*

colligit conclusionem. Termini quarti modi, ut,

Animal omni homini,
Animal non in albo,
Homo igitur non in albo.

Præter hos alij sunt asyllogisti. Referendum autem in hac quoq; figura exemplum unum in primo modo primæ hexadis, ut,

Animal omni mortali,
Animal omni homini,
Mortale igitur omni homini.

Rursus in eodem modo:

Animal omni homini,
Animal omni equo,
Homo nulli equo.

Idem in cæteris asyllogistis modis inuenitur.

DE TERTIA FIGVRA.

IN tertia figura syllogistici sunt hi. Primus ex duabus uniuersalibus aientibus, particularem aientem colligit conclusionem, ut, Modi tertiæ figuræ 1

Animal omni homini,
Animatum omni homini,
Animal alicui animato,

Colligitur nãq; etiã ipsũ omnij est quãdo termi-

ni fiunt causæ, nẽpe materiæ & modi, non syllogismi texturæ. Nã semper illud omni colligeretur, ut,

Essentia omni homini,
Animal omni homini,
Essentia igitur animali.

Atqui quod per rarò est, id in scientia lex non est, sed quod semper quodammodo euenit. Et quoniam particulare in uniuersali inuenitur, sed uniuersale in particulari neutiquam, hac de causa particulares esse dicuntur tertiæ figuræ conclusiones, & si uniuersale est quando col-
2 *ligitur. Primus igitur hic modus est. Secundus autem ex maiore uniuersali negatiua & minore uniuersali aiente, perticularem negatiuam colligit conclusionem: ut*

Animal nulli inanimato,
Corpus omni inanimato,
Animal non omni corpori est:

Quando etiam colligitur nulli sicut in primo modo omnĩ, sed particularem colligendum dicimus hic conclusionem propter eandem cau-
3 *sam, quã etiã in primo diximus. Tertius ex uniuersali aiente & minori particulari aiente, particularem colligit conclusionem, ut,*

Ani-

Animal omni homini,
Album alicui homini,
Animal igitur alicui albo.

Quartus ex maiore uniuersali negatiua & minore particulari aiente, particularem colligit negatiuam conclusionem, ut, 4

Animatum nulli animali,
Album alicui animali,
Inanimatum igitur non omni albo,

Quintus ex maiore particulari aiente, & minore uniuersali aiente, particularem aientē colligit conclusionem, ut, 5

Animal alicui animato,
Corpus omni animato,
Animal igitur alicui corpori.

Sextus ex maiore particulari negatiua, & minore uniuersali aiente, particularem negatiuam colligit conclusionem, ut, 6

Animal non omni animato,
Corpus omni animato,
Animal igitur non omni corpori,

Septimus ex maiore uniuersali aiente, & minore indefinita aiente, Indefinitam aientem colligit, conclusionem, Termini tertij modi, 7

Animal omni homini,
Album in homine,
Animal igitur in albo.

8 Octauus, ex maiore uniuersali negatiua & minore indefinita aiente, indefinitam negatiuam colligit cõclusionem. Termini quarti modi,

Inanimatum nulli animato,
Album inanimato,
Animatum non in albo.

9 Nonus, ex maiore indefinita aiente & minore uniuersali aiente, indefinitam aientem colligit conclusionem. Termini quinti modi,

Animal inanimato,
Corpus omni animato,
Animal igitur in corpore.

10 Decimus, ex maiore indefinita negatiua & minore uniuersali aiente, indefinitam negatiuam colligit conclusionem. Termini sexti modi,

Animal non inanimato,
Corpus omni inanimato,
Animal nõ in corpore, scilicet, nõ omni corpore. Diximus namque pro particulari capi indefinita. Qui præter hos alij, sunt asyllogisti: Ponatur etiam figura exẽplum asyllogistorũ in se-

ſecundo modo, primæ hexadis,

Animal omni homini,
Equus nulli homini,
Animal igitur omni equo.

Rurſus,

Album omni cygno,
Coruus nulli cygno,
Album nulli coruo.

Idem in cæteris aſyllogiſtis modis euenit, quorum terminos etiam ipſe per tete obſeruans inuenies, non ſemper eaſdem colligentes concluſiones. At in ſyllogiſticis modis (ut dictum eſt) eædem & qualitate & quantitate figuræ, idem ac ſimile concludent. In quibus autem eadem expoſita fuerint, nec eadem colligitur concluſio, ſed alia quidem particularis, alia autem uniuerſalis cauſa eſt materiæ, non modi, ut dictum eſt. Qui autem ſingulares perpetuò ſyllogiſmi, de quibus ne Ariſtoteles quidem mentionem fecit, uniuerſalibus ſyllogiſmis adhæſerunt. ſicut illi omnem ſubiectam ſpeciem, ita etiam hi totam amplectuntur perſonam, ut, Expoſitio.

Pyrrhus fuit Achillis,
Achilles Pelei,

Peleus Aeaci: Ergo Pyrrhus fuit Aeaci, Vnde & Aeacides dictus.

Epistola 1. Corinth. 2. Ideo inquit diuinus Paulus, ut paucis absoluam, Propter Abraham & Leui decimas capiens decimatus est:

Nam Leui fuit Iacob filius,
Iacob Isahac,
Isahac Abraham:

Similiter & ex singularibus, negatiui uniuersalibus negatiuis fiũt cõparatione. Sciendum sane est, quod commune syllogisticis modis in tribus nimirũ figuris est, deteriorem propositionẽ sequi conclusionẽ, ut etiã deteriorem materiam in mixtione. Est aũt uniuersali deterior particularis: q̃ aiens netigatiua: q̃ definita, indefinita & in materiebus, q̃ cõtingens, q̃ existens: existens, q̃ necessaria. Necessaria aũt, & impoßibilis mutuo potẽtia sibi inuicẽ sunt æquales. Nã neceße esse, est impoßibile non esse, & necesse non esse, impoßibile esse. Hac etiã ratione de impoßibili materia, idẽ dicetur, ubi de mixtione tractatũ est. Quũ igitur propositionum una, uniuersalis fuerit aiens, altera autem uniuersalis negatiua, uniuersalis negatiua erit conclusio. Si autem

una

una quidem fuerit uniuersalis aiens, altera uerò particularis aiens, particularis aiens erit conclusio. Sin autẽ una quidem uniuersalis negatiua, altera uerò particularis aiens, quoniam negatiuam esse deterius est, q̃ aientem esse: particularem autẽ esse q̃ uniuersalem esse, deterius est, ambarum imminutio suscipit conclusionẽ alterius quidem negatiuam, alterius uerò in parte etiam negatiua fit particularis. Indefinitam aũt unam assumptam, indefinita sequitur conclusio. In materiebus si necessaria fuerit & existens, existentem sequitur. Sin autem necessaria & contingens, contingentem similiter. Sin autem existens & contingens rursus contingentem. Propria porrò primæ figuræ syllogisticorum modorum sunt, maiorem propositionem uniuersalem esse, minorem aientem & omnem conclusionis speciem subire. Secunde figuræ propria: Maiorem propositionem uniuersalem esse: Minorem uerò dißimilis figuræ, conclusiones autem negatiuas semper. Tertiæ figuræ propria, Maiorem propositionem indifferentem esse, minorem aientem, cõclusionẽ particularẽ. Itaque primæ figuræ demonstratio per rectitudinem

Figurarum propria diuersa.

dinem est, & demonstratio uocatur. Secundæ autem & tertiæ, non per rectitudinem quidem, sed per conuersionē uel impoßibili reductione. ad eam demonstrationem, quæ per rectitudinē est etiam ipsa reducitur, hoc est, ad primam figuram. Per rectitudinem uerò dicitur demonstratio, quod à primo termino ad medium ueniamus: à medio autem ad ultimum, quod sanè etiā cognoscibile primæ figuræ diximus, ut, Essentia omni animali, Animal omni homini, & deinceps conclusio. Ecce à primo termino essentiæ, ad medium, qui est animal, à medio autem ad ultimum uenimus, hoc est, hominem. At in secunda figura non ita est, sed à medio termino incipientes, ad primum imus, et rursus, discedentes à primo adhuc ad medium reuertimur, illic rursus ad ultimum secedimus, ut,

Animal omni homini,
Animal nulli inanimato,
Homo igitur nulli inanimato.

Ecce à medio termino, ad primum uenientes, et rursus ad medium, hoc est, animal recurentes ad inanimatum, qui est ultimus terminus, uenimus, inde conclusio. Homo igitur nulli inanimato,

mato. In tertia autem figura, à primo incipientes termino, ad mediũ imus, inde mediũ relinquentes, & ad ultimũ euntes, rursus ab illo ad mediũ recurrimus, ut, Animal omni homini, Animatũ omni homini: *Ecce à primo termino, qui est animal, ad mediũ imus, qui est homo, inde mediũ relinquẽtes ad ultimũ peruenimus, & ab illo rursus ad medium, hoc est, hominẽ secedimus, inde ad cõclusionem,* Animal igitur alicui animato. *Ita igitur secundæ ac tertiæ figuræ non rectam quandam, sed obliquam demonstrationem, habent conclusiones, sed per conuersionẽ, uel in absurdum reductionem ad rectam demonstrationẽ, hoc est, ad primam figuram huiusmodi reducimus figuras. Est quidẽ conuersio, cum propositionem conuertimus, facientes prædicatum terminum subiectum, subiectũ autem prædicatũ. Absurda aũt reductio, cum una propositione falsa, in syllogismo collecta, alienum hinc, hoc est, falsum in conclusione consequitur. Sciendum autem est, quod cum sint quattuor definitæ propositiones, uniuersalis aiens, uniuersalis negatiua, particularis aiens, particularis negatiua. Indefinitæ idem ualent quod particula-*

Reductio.

Conuersio.

culares. Vniuersalis quidem aiens, in eam, quæ est aliquis conuertitur, ut, Animal omni homini, Homo alicui animali, Vniuersalis negatiua in seipsam, ut, Animal nulli inanimato & Inanimatum nulli animali, quæ est aliquis in seipsam, ut, Album alicui animali, et Animal alicui albo. Quæ aũt, non omnis, nõ conuertitur. neq; enim si homo non omni animali, iã etiam animal, non omni homini. Incõtingente aũt materia, quæ est nullus, nõ conuertitur, neq; enim si motus nulli homini cõtingit, iã etiã homo nulli motui acciderit. Neq; enim cælesti motui cõtingenter non existit homo, sed necessario nõ existit. Nã contingenter non existens, potest existere: ob hoc etiam quæ est nullus incontingente transmutatur in eam, quæ est aliquis. nã quemadmodũ motus nulli homini contingit, ita etiam omni contingit, at non utique è conuerso, neq; enim homo motui omni contingit, & perinde non erat contingenter ne quidem hominẽ uni motui cõtingere, ergo nullus incontingente inse non conuertitur. Verumenimuero ut ad rectam demonstrationem, hoc est, primam figuram quæ sunt secundæ figuræ, per conuersionem,
uel

uel impoßibilem deductionem reducantur, iam nobis dicendum est. Ponatur nanq; primus modus secundæ figuræ hoc modo.

Animal omni homini:
Animal nulli inanimato,
Homo igitur nulli inanimato.

Hunc igitur per conuersionem in primam figuram ita reducemus, nam si animal nulli inanimato, & inanimatum prorsus nulli animali, atq; animal erat omni homini, concludetur ut in primæ figuræ secundo modo, quod inanimatum igitur, nulli homini, et è conuerso, Homo nulli inanimato. Id autem erat à principio conclusio, ita igitur per conuersionem ad rectam demonstrationem, hoc est, ad primam figurã reductus est. Secundæ figuræ syllogismus per absurdam reductionem deducetur hoc modo, ut in quarto modo secunæ figuræ, ut,

Animal omni homini,
Animal non omni albo,
Non igitur sit animal omni homini, animal omni albo.

Et colligetur ut in primo modo primæ figuræ, Animal omni albo, atqui erat etiam non omni,

quod est absurdum. Collectum autẽ est absurdum, propter oppositam conclusioni, quæ fuit non omni, propositionem, quæ fuit omni. Falsa igitur hæc, quomodo ꝓpter ipsam euenit absurdum. Vera igitur, quæ est non omni. Ecce etiam per absurdi reductionem, in primam figuram secundæ reducetur: Eodem modo reliqui secundæ figuræ syllogismi, & tertiæ, omnes in primam reducentur, per conuersionem quidem aliqui, per impoßibile uerò omnes. In contingenti autem materia, quod uniuersalis negatiua propositio non conuertatur, non poterunt hac conuersione, qui sunt secundæ & tertiæ figuræ in primam reduci, sed etiam qui per impoßibilis reductionem quicunq; per oppositam propositionẽ ei conclusioni, quæ est contingit, nulli uolũt impossibile nulli concludere. Quoniam illud contingit nulli, transmutatur in illud contingit omni, nisi per opposita utriusq;, id est, contingere nulli, & contingere omni, colligatur illud impossibile. At propter propositionem oppositam uni, & dimidia contingentis dicitur colligi conclusio, ac illud profectò euenit propter trãsmutationẽ illius nullus, & quod nonnulli modi im

di in alijs materiebus asyllogistis asyllogistici eueniunt propter contingentem, ut qui sunt ex duabus uniuersalibus negatiuis propositionibus omnes, & ex uniuersali negatiua minore, & in prima & tertia figura, Ac de his quidem hactenus. Sunt autem præter memoratos syllogismos alij syllogismi, qui hypothetici nominantur, numero quidem sex, quorum primus quidem idem est cum prædicatorijs (quos categoricos illi uocant) syllogismis, differens tantum in eo, quod est per hypothesim efferri: reliqui uerò aliter habent. Sed exemplo hi quoq; ipsi explicentur, et primus qui categoricis similis est, inducatur. Ὑποθετικοί.

Si de⁹ iustus est, sunt in inferno iudicia,
Si sunt in inferno iudicia, immortales animæ.

Hic igitur in primo modo primæ figuræ categoricorum syllogismorum refertur duntaxat, quod hypotheticus est differens, ut iam dictum. Quod si negatiuũ fuerit propositũ problemata, et per primam figuram etiam reliquorũ hypotheticorum fiet constructio. Secũdus modus hypotheticorum, ex antecedente & consequẽte positione antecedentis, colligit consequens, ut,

Si homo est, etiam animal est.
Atqui homo est,
Ergo etiam animal.

3 Tertius ex antecedente & consequente perempto consequente, perimit antecedens, ut,
Si homo est.
Etiam animal est,
Atqui animal non est,
Neq; igitur homo.

Ducitur autem hoc & cum oppositione conuertendo, ut si conuertas ab animali, ad hominẽ opposite, nam per primam positionem conuertere, impossibile est, nisi in æquiualentibus terminis, ut homine, & risibili: In ijs namque conuersio etiam absq; oppositione uera.
Nam si homo est,
Etiam risibile,
Et si risibile,
Etiam homo,

In inæqualibus uero nequaquam. at quæ cum
4 oppositione conuersio in his est cõcinna. Quartus modus ex negatiuo nexu positione unius cõnexorum reliqua perimendo: ut, non idem est et homo & equus & bos: atqui homo est, non ergo

go cætera. Quintus qui ex duobus aut pluribus 5
diſiunctis cõiunctionibus poſitionem unius reliqua extinguens uel ſimpliciter ex eis, quæ abſunt à uero inducit reliqua: ut,

Vel dies eſt uel nox,
Atqui dies non eſt,
Nox igitur eſt.

Vel rurſus ut ſit ſextus modus,

Hoc illo maius uel minus uel æquale eſt,
Atqui neq; maius neq; minus,
Aequale igitur.

Ac totidem ſunt hypothetici, at in ipſis quinque inſpectantur, antecedens, ut homo, conſequens & ſecundum Stoicos deſinens uocatum, ut animal copulatũ, qđ à Stoicis tropicõ dicitur, qđ antecedens & cõſequẽs colligit ut, ſi hõ eſt, etiã animal ẽ. trãſmutatio, quæ præſũptio, hoc eſt, prolepſis appellatur: Concluſio quæ illatio quoq; nominatur, & aliquando copulatum, aliquãdo trãſumptio, quãdoq; etiam utraq; ad ambiguitatem ac quæſtionẽ perueniunt, quæ ꝑ categoricum quoq; interim ſyllogiſmum demonſtrantur, ac ita inde poſt per categorici ſyllogiſmi horum demonſtrationem hypoteticus etiam texitur

tur ac perficitur.

DE PROPOSITIONVM facultate.

T iam ad totius philosophiæ ueniamus fundamentum, quod de facultate propositionũ est, cuius utilitas ac intentio uel etiã ex ipsa colligi, ac cõiectari appellatione potest. Vt enim propositionib. abundemus omni quocũq; ꝓposito ambiguo problemate admirãda quædã doctrina cõparetur, ꝑ quam propositionibus referti eorũ qui in problemate sunt terminorũ communicationẽ uel alienationẽ per conclusionẽ demonstremus. Tradiderũt igitur talẽ doctrinã ꝑ quandã inspectionẽ præceptores mei lõgè acutissimi ac pitissimi, paucis, maximo quodã tanq̃ cẽtro, cunctã propemodum philosophiam compræhendente, id autem est huiusmodi: Quomodo unumquodq; problema ad inuestigandum prolatum duobus est compræhensum terminis. altero certè termino aliquo medium locum tenente, egemus, conuenire faciente extrema ad se inuicem, siue utcunque discriminante ac distinguente. Sumit itaq; philosophus

sophus pro uno ac primo termino siue extremo a elementum, pro extremo autem altero, e. pro medio uerò termino b c d f g h. tria qui quidem, propter ad primum extremũ medij termini talem relationẽ & qualitatẽ. altera aũt tria propter relationẽ ad extermũ. Tris namq; quosdã qualitates ad utrũq; extremũ medi⁹ habet uel enim sequẽtiũ ipsa medi⁹ est, hoc ẽ, uniuersalior, uel eorũ in quibus sequuntur, hoc est, particularium, uel alienorum. Capitur itaq; b quidem loco sequentium a, hoc est, primum extremum, c loco eorum in quibus sequitur: d loco alienorũ. Rursus f loco sequentium e, hoc est extremum terminum: g loco eorum in quibus sequitur: h autẽ loco alienorũ. Inde pro uno termino medio duo elementa in uno quoq; problemate sumuntur, propter relationem & qualitatẽ q̃ ad utraq; extrema medius termin⁹ habet: ut exẽpli causa sit quæsitum, si homo animal est. quærim⁹ igitur mediũ terminũ per quem connectamus inuicem ꝓblematis terminos, hoc ẽ homini animal sit medius terminus rationale. hoc igitur rationale binas habet relationes, unã quidem ad animal, aliã uerò ad hominẽ: & est sequentiũ quidẽ homiem

eorum autem in quibus sequitur animal. Volentes igitur p hoc medio termino elemēta assumere, c f assumim⁹, duopro uno termino medio, ppter duplicem (ut diximus) huius relationem, et est quidem c, hoc est, rationale, eorum in quibus sequitur a, hoc est animal, f autem, hoc est ipsum rursus rationale, sequentium e, hoc est hominē, & dicimus a, hoc est animal, omni inesse rationali, hoc est c f. Ipsum autem rursus rationale, omni e, hoc est homini. a igitur hoc est animal, omni e, hoc est homini. Ita igitur etiam in omnibus problematis duo elementa loco medij termini, ab sequentibus extrema, uel eorum quæ hæc sequuntur, uel alienorū assumimus, propter horum medium terminum qualiscunq; fuerit, scienterq; indagamus ac excutimus. At de uno quoq; eorum dicendum est. Nam unum quodq; trium elementorum quæ ad a extremum, cuilibet eorū quæ ad ultimum extremum adiungunt, quamlibet iuncturam ad terminū assumendo, & in quali modo prædictorum triginta sex, & in qua figura incidit inspiciendo: ita omnes inueniemus modos syllogisticos et asyllogistos in parua hac ce & non parua inspectione, nihil'que nos omnium

mnium latere & præterire poterit. Ab igitur b f, in prima quidem figura, quattuor assyllogisti inueniuntur modi, qui à maiore particulari aiente, uel particulari negatiua, uel indefinita aiēte, uel indefinita negatiua, & minore uniuersali aiente. In secunda uerò figura asyllogistus unus, qui ex duabus uniuersalibus aientibus. In tertia uerò asyllogisti undecim, qui ex maiore particulari aiente, & minore uel particulari aiente, uel particulari negatiua, uel indefinita negatiua uel indefinita aiente, & rursus à maiore particulari negatiua, & minore uel particulari aiente, uel particulari negatiua, uel indefinita negatiua, uel indefinita aiente. Ecce ex b f medio termino uiginti & unus absoluti sunt asyllogisti modi, in prima & secunda & tertia figura. Ab autem c f, in prima quidem unus ex duabus uniuersalibus aientibus comparatur modus syllogisticus, qui & primus & melior & præstantior. In secunda autem asyllogisti quattuor, qui ex maiore particulari aiente, uel particulari negatiua, uel indefinita aiente, uel indefinita negatiua & minore uniuersali aiente. In tertia itidem quattuor. duo syllogistici, qui ex maiore uniuersali ai

 ente,

iente, & minore particulari aiente, uel indefinita aiente. Et duo asyllogisti, qui à maiore uniuersali aiente, & minore uel particulari negatiua uel indefinita negatiua. Ecce à e f, n[illegible]m modi perfecti sunt, tres syllogistici & sex asyllogisti, in prima & secunda & tertia figura a d f. In prima figura unus, qui etiam secundus in ipsa syllogisticus, ex maiore uniuersali negatiua & minore uniuersali aiente. In secunda unus syllogisticus, qui ex maiore uniuersali negatiua & minore uniuersali aiente, uniuersalem negatiuam colligens conclusionem. negatiuæ siquidem omnes secundæ figuræ conclusiones. In tertia uerò quattuor, Duo syllogistici, ex maiore uniuersali negatiua, & minore particulari aiente uel indefinita aiente: & duo asyllogisti, ex maiore uniuersali negatiua, & minore uel particulari negatiua uel indefinita negatiua. Ecce etiam ab d f sex syllogistici & à syllogisti perfecti sunt modi. quattuor quidē syllogistici, secūdus in prima et primꝰ in secūda: quartus et septimꝰ in tertia. duo aūt asyllogisti in tertia. Ab b g, sexdecim in prima figura asyllogisti gignūtur modi, q ex maiore particulari aiēte, & mino-

minore uel particulari aiente uel particulari negatiua, uel indefinita negatiua uel indefinita aiẽte: & ex maiore particulari negatiua, & minore uel particulari aiẽte, uel particulari negatiua, uel indefinita aiente uel indefinita negatiua: & ex maiore indefinita aiente, & minore uel particulari aiente, uel particulari negatiua, uel indefinita aiente uel indefinita negatiua: & ex maiore indefinita negatiua, & minore uel particulari aiente, uel particulari negatiua, uel indefinita aiente, uel indefinita negatiua. In ſecũda autem quattuor. Duo quidẽ ſyllogiſtici, ex maiore uniuerſali aiente, & minore particulari negatiua, qui etiã quartus in hac figura. etq ex maiore uniuerſali aiente indefinita negatiua, qui etiam ſextus. et duo aſyllogiſti, q ex maiore uniuerſali aiente, & minore uel particulari aiente uel indefinita aiente. In tertia autem ſyllogiſtici quattuor. Ex maiore particulari aiente, & minore uniuerſali aiente, qui etiam quintus in hac figura enumeratus eſt. & ex maiore particulari negatiua, & minore uniuerſali aiente, qui etiam ſextus. & qui ex maiore indefinita aiente, & minore uniuerſali aiente, qui etiam nonus

&

& qui ex maiore indefinita negatiua, & minore uniuersali aiente. qui etiam decimus. Ecce etiam ab b g, uiginti & quattuor procreati sunt modi, sex syllogistici & decem & octo asyllogisti. Ab autem c g, in prima quidem figura quattuor emergunt modi. Duo quidem syllogistici, qui ex maiore uniuersali aiente, & minore particulari aiēte, qui etiam tertius in hac figura, et qui ex maiore uniuersali aiente, & minore indefinita aiente qui etiam quintus. Duo autem asyllogisti, qui ex maiore uiuersali aiēte, et minore uel particulari negatiua, uel ĩdefinita negatiua. In secũda uerò figura sexdecim asyllogisti, q ex maiore particulari aiēte, et minore uel particulari aiēte, uel particulari negatiua, ul' indefinita aiente, uel indefinita negatiua, uel particulari negatiua maiore, minore autẽ ul' particulari aiēte, uel particulari negatiua, ul' ĩdefinita aiēte, ul' indefinita negatiua, uel maiore indefinita aiente, minore autem uel particulari aiente, uel particulari negatiua, uel indefinita aiente uel indefinita negatiua. & ex maiore indefinita negatiua, & minore particulari aiente uel particulari negatiua, uel indefinita aiēte, uel indefinita negatiua.

tiua. In tertia autem unus ſyllogiſticus, qui etiã primus in hac figura, ex duabus uniuerſalibus aientibus particularem aientem colligit concluſionem. In hac ſiquidem figura (ut prædictum eſt) uniuerſalis aiens, non colligitur concluſio. Ecce etiam ab c g, uiginti & unus indagati ſunt modi. Ab autem d g, in prima quidem figura quattuor reperiuntur modi, duo quidem ſyllogiſtici ex maiore uniuerſali negatiua, & minore particulari aiente, qui etiam quartus in hac figura. & ex maiore uniuerſali negatiua, & minore indefinita aiente, qui etiam ſextus: duo autem aſyllogiſti, qui ex maiore uniuerſali negatiua, & minore particulari negatiua uel indefinita negatiua. In ſecunda ſimiliter quattuor. duo qudem ſyllogiſtici, ex maiore uniuerſali negatiua, & minore particulari affirmatiua, qui etiam tertius in hac figura. & ex maiore uniuerſali negatiua, & minore indefinita aiẽte, qui etiam quintus. Duo autem aſyllogiſti, à maiore uniuerſali negatiua, & minore uel particulari negatiua, uel indefinita negatiua. In tertia autem figura, unus ſyllogiſticus, qui ex maiore uniuerſali negatiua, & minore uniuerſali aiente, qui etiã ſecũdus in hac figu-

figura. Ecce à d g nouem in tribus figuris absoluti sunt modi. Ab autem b h in prima quidem quattuor asyllogisti indagati sunt modi, à maiore, uel particulari negatiua uel particulari aiente, uel indefinita negatiua, uel indefinita aiente, & minore, uniuersali negatiua. In secunda uerò unus, qui secundus syllogisticus emergit modus, qui ex maiore uniuersali aiente, & minore uniuersali negatiua. In tertia, quattuor asyllogisti, ex maiore particulari aiente, uel particulari negatiua, uel indefinita aiente uel in definita negatiua: & minore, uniuersali negatiua. Ecce etiam à b h nouem in tribus figuris emerserunt modi. Ab autem c h in prima quidē figura asyllogistus unus, ex maiore uniuersali aiente & minore uniuersali negatiua. In secunda uerò quattuor asyllogisti. à maiore uel particulari aiente uel particulari negatiua, uel indefinita aiente, uel indefinita negatiua, & minore uniuersali negatiua. In tertia autem unus asyllogistus. à maiore uniuersali aiēte, & minore uniuersali negatiua. Ecce etiam à c h sex asyllogisti modi apparuerunt in tribus figuris. Ab autem d h in prima quidem figura unus asyllogistus

gistus inuenitur modus, qui ex duabus uniuersalibus negatiuis, & in secunda similiter, et in tertia eodem modo. Ecce etiam à d h tres asyllogisti emerserunt modi, in tribus figuris. Cunctos itaque collectos syllogisticos & asyllogistos, qui omnes ab elementis, ad terminos assumpti sunt, per tres figuras editos modos, octo supra centum inueniemus, nullo in qualibet figura propositorum triginta sex modorum relicto. Nam ter trigintasex, centum octo complent. Ita etiam eos, qui sunt ab omnibus hexadibus, non eos modò, qui ex subiecto sunt & prædicato, sed etiam qui ex tertio apprædicato, siue adiacente sunt, huic doctrinæ annectes. Ac si eos qui sunt cum modis, & hinc mixtione facta, his annumeres etiam myriadas illas syllogismorum, si in unum committere uolueris, omnes hac mirabili doctrina cõtentos depræhendes, & horum nullum inuenies disciplinæ ræticulum subterfugiens. Nam uniuersa (ita ausim dicere) sapientia in hoc exiguo maximoq; examine compræhenditur. Terminus ac perfectio syllogismorũ in his est, in qui-

bus,

bus, ipsi ratiocinando ueritatem inuenimus, & ab alijs disputata cognoscere poterimus, ubi rectè habeant & ubi non. At quemadmodum in frumento zizania coalescunt, & rosis adhærent uepres, salubribusq; medicinis uenena diluuntur, ita etiam cum syllogismis paralogismi cōmiscentur, non syllogismorum modò erratum inducentes, materia & propositionibus sophisticis ueritatis colorem exhibentibus, ad falsum & captionem ineruditos deuoluunt. Profectò oportet, sicut medicos sapientes uenena, ita peritos philosophos paralogismorum modos nosse, quò non in falsum pro uero labantur,

PARALOGISMI PER Dictionem.

ODI *igitur paralogysmorum per dictionem quidem sunt sex, per æquiuocationē, per amphibologiam, per compositionem, per diuisionem, per accentum, & per figuram dictionis. Extra uerò dictionem sunt septem, per accidens, per ubi aut simpliciter, per elenchi inscitiam, per consequens, per*

id

id quod est in principio quæri, per id quod est ponere nõ causas ut causam, quod etiã non per hoc dicitur, per id quod est plures interrogationes unam facere, quod ut apertius sit exemplis illustrabitur. Per æquiuocationen exemplum,

Animal animatum est,
Atqui scriptum animal est,
Ergo scriptum animatum est.

Quod est falsum. Per amphibologiam,

Quod quis uidet, id omnino uidet,
Columnam uidet ille,
Ergo columna uidet.

Per amphibologiam autem dicitur, quod ambigitur in hoc, id omnino uidet, utrum ipse uideat uidens: proinde debet respondens distinguere, ne occultè in captionem irrepat.

Per compositionem exemplum,

Poßibile est sedentem ambulare,
Atqui sedet ille,
Ergo ambulat.

Per compositionem uerò dictiur, quod in hac habet paralogismum, quod sensus bifariam possit accipi: Nã si diuidas sedentem ab ambulare, non est captio, Poßibile siquidem est, surgere

& ambulare. at compositum paralogismū fecit. Per diuisionem. Vt quinque duo & tria, in numeros diuidi non possunt, quinque igitur in numeros diuidi nō possunt, hoc falsum. Euenit autem falsum à diuidente quinq; in propositione in duo & tria per se neutrum in numeros diuidi potest. Nam dualitas in unitates diuitur, atqui unitates numeri non sunt. Et trinitas in unitatē & dualitatem. Dualitas autem numerus non numeri. inde à partibus & circa totum conclusio enuntiatur. Per accentum, ut,

Qui cecîdit lapsus est,
Milo Clodium cecîdit,
Ergo Milo lapsus est.

Per figuram autem dictionis hoc modo.

Discere exercitatorium est,
Exercere aūt circa disciplinā docere est,
Ergo discere docere est.

PARALOGISMI EXTRA *dictionem.*

PER *accidens, ut,*

Socrates alter est à Corisco,
Coriscus est homo,

So-

Socrates igitur aliud est ab homine.
Non natura aliud, sed impreßis proprietatibus. Atqui proprietates impressæ præter naturam, sunt non idem quod natura. Conclusio autem ab eis, quæ sunt præter naturam sumens alteritatem ad naturam, intulit quod Socrates aliud ab homine sit. Per accidens quoq; illa, ut,

Homo est animal,
Animal uerò genus,
Igitur homo est genus. Rursus,
Homo animal,
Animal trisyllabum,
Ergo homo trisyllabum. Item,
Homo animal,
Animal neutrum,
Homo igitur neutrum.

Hæc igitur & huiusmodi, per accidens habent captiosam conclusionem. Per accidens autem dicitur, quod de animali non per essentiam prædicantur dicta, sed sensibile & animatum etiã corpus et simpliciter quæcũq; ad animalis sumũtur diffinitionẽ, hæc de ipso prædicantur essentialiter. De genere aũt nomẽ nequaq̃ quemadmodum neq; disyllabum uel neutrũ uel simpliciter Per accidẽs quid.

quæcunq; prædicare feceris nomina indagendo, quæ non indiffinitione huic competunt. Quoniam igitur, homo essentialiter subijcitur animali. De animali autem per accidens prædicatur genus, sicut etiam reliqua, hac de causa paralogismus contingit eorum, quæ prædicantur de animali per accidēs, et quæ cum homine copulantur, qui eßentialiter animali subijcitur.

Paralogismi per Vbi uel Quādo.

Qui autē per ubi simpliciter paralogismi sunt, uel quando, ea quæ sunt ubi, quod est simul prædicata simpliciter, hoc est, propriè prædicata fuerint, ut,

Pater maior est causa,
Causa autem per naturam,
Ergo pater maior per naturam.

Falsum est, quod causa copulata est naturæ si quidem pater maior est filio causa quæ per naturam, quod ergo dictum est, paralogismum fecit, ut dicitur hic paralogismus per ubi. nā propterea quod ubi dictum est, & ibi simpliciter et in compositè dicta sunt, inde locum captio cœpit. Neque enim omnia quæ simul prædicata sunt, propriè etiam prædicantur, neq; quæq; propriè, ea etiam simul, sed illa & simul & propriè

priè prædicari possunt, quæcunq; essentialiter prædicantur, ut, Homo animal rationale, mortale, intellectus & scientiæ capax. Hæc enim propriè & simul prædicantur de homine. Nam homo & animal dicitur, & rationale & mortale & simul hæc. Non tamen quæcunq; per accidens prædicantur, ea etiam propriè & uerum afferunt, & simul uera sunt, sed per alterum tantum, nō utiq; ubi & simpliciter. Per elenchi autem inscitiam, ut duo sunt & non dupla, dupla igitur non dupla. igitur duo esse dupla & nō dupla, uerè dicitur utrunq; alia atq; alia ratione. Dupla siquidem sunt unius, trium autem non dupla, non tamen in una eademq; re erunt dupla & non dupla. Si igitur in tali sophismate succumbat, per elenchi dicitur inscitiam, qui ergo norit quid'nam sit elenchus nō succubuerit. Elenchus namq; est, contradictio unius & eiusdē non tātum nominis, sed rei & nominis, nō uniuoci, sed eiusdē ex eis quæ necessario data sunt, non annumerato à principio per idē, & ad idem & identidem, & in eodem tempore, qui ergo talia omnia norit, non succumbet captioni per inscitiā elenchi: ut in proposito sophismate. nā qui

Paralogismi per elenchi inscitiā.

Elenchus.

norit idem, ad aliud atq; aliud nō idē debere efficere, esseq; et nō esse, nō captabitur, ad idq; qđ est dupla dicere non esse dupla, sed cōfestim instabit aduersus secū differentē, dicādo nō rectè dicis duo dupla protendens esse & non dupla, non enim ad idē dicuntur hæc esse, sed ad aliud idē atq; aliud. Quoniā ad idem, hoc est, unitatē duo dupla semper dicuntur, nec unquam non dupla esse dicerentur, ita confestim instās, non ad captionem deuolueris, uerum quæ superius de elenchi diffinitione dicta sunt, ad uerbū recognoscamus.

Elenchus. Elēchus est cōtradictio unius & eiusdē. Si curæ sit (inqt) differere nobis in disputatione propositū, & præter æquū instantē debemus se oppugnantē cōuincere, & contraria enūtiatum ostēdere. hoc enim etiam cōtradictio dicitur, nō de alio atq; alio. nam si dicat Platonē quidē differere, Socratem uerò neutiq̄, nihil fuerit utiq; contrariū ob hoc dicendo, contradictionē adiecit, unius et eiusdē, nō enim de alio tentat mentionē ipsi facere elenchū proferēdo: siquidē nō id elēchus est, sed de uno & eodē. Sed quoniam multa sunt nomine, unū multa frequēter significat, sicut uoces æquiuocæ, ut canis, et bu-

huiusmodi, alia distãt non nomine sed re, non solum enim, inqt, nomẽ unũ esse oportet, sed etiã significãs rẽ unã, huius enim causa nõ nominis solũ posuit, cũ unum nomen sit, sed multa significãs: Ac ita contraria aliquis dicens, nõ mentietur, ut canis latrat terrestris, siquidẽ latrat, marinus uerò non latrat. Rursus quoniã non solũ ex æquiuocatione cõtingit aliquẽ cõtraria dicere, neq; ob id mentiri, sed etiã ab uniuocatione, ut, Animal ambulat, Animal non ambulat, contingit siquidẽ aliquod quidẽ deãbulare, aliquod aũt nõ. Adiecit etiã nominis nõuniuoci, sed neq; cõnumerato, ait, eo qđ est in principio, hoc est, non sumpto quod in quæstione positũ est. Hoc enim in principio ad demõstrationis rationẽ, nõ enim per se oportet indicare quod nõ per se. Quãdoquidẽ neq; id elẽchus est, est sanè huiusmodi, cũ medius terminus, q alicui extremorũ ascitus sit denominatus aliter iuxta prolationẽ elatus, et p huiusmodi mediũ textus fuerit syllogismus, ueluti in pblemate eius qđ immortalis anima sit, nãq; mediũ incorruptilis, qđ æquè ualet ac immortale, et texatur syllogismus. Anima ĩcorruptibilis, incorruptibile immortale, Anima igitur immortalis:

lis:nihil hic demonstratum est,sed quod à principio,hoc est,quod incorruptibilis.Rursus,

Anima est intellectus,
Intellectus immortalis,
Anima igitur immortalis.

Idem enim est intellectus siue fortè rectius animus uel mens, & anima ac secunda propositio, quæ fuit in quæstione,quod intellectus immortalis,sed per idem(inquit) si unũ et idem et neq; æquiuocum , neq; uniuocum fuerit dictum,neque in principio sumptum sit,pro aliam atq; aliã partem dixerimus existere aliquid eidem,& nõ existere uerum dici contingit,ut, Aethiops niger, & nõ niger.nam in cute quidem niger est, dentibus autem non niger. At etiam ad idem nõ ad aliud,ait,dici debet hocce aliquid esse & nõ esse, quemadmodum prædictus paralogismus, quod duo dupla et non dupla ad aliud siquidem, et aliud hoc esse dicitur,non oportet autẽ aliud, ac aliud,sed ad idem indicare et aientem & abnegantem disputatorem,si curet quidẽ ipsum cõuincere sibi contradicentẽ.Cæterũ similiter inquit uel neq; qdem hoc potẽtia, illud uerò actu, quoniam ne ita quidẽ est contradicere, nã infan

tem

tem dicendo locutilem & non locutilem, nō est contradicere, quippe, q potentia quidem sit locutilis, actu autē necdum & in eodem inquit tempore. Nam quod alio atq; alio tempore malum et non malū idem dicitur, non impoßibile est. Hæc autē omnia scire opus est ei, qui capi nolit, et alium captum uelit carpere. proinde nisi norit hoc neq; capere potuerit, & ipse fallere studentibus poterit occurrere: & perinde, hoc est, quod per elēchi inscitiam uocauimus. Per consequēs, ut,

Paralogismi per consequens.

Voranus noctu uagatur,
Noctu uagans fur est,
Ergo Voranus fur est.

Falsō enuntiatum est, non enim necesse omnem noctu uagantem etiā furem esse. dicitur autem p consequens, quod sequatur furē uagari noctu, capi autem præpostere ac cōuersim potest, quod etiā noctu uagās sit fur, & corripi argumēti ratio, quoniā nō ita habere, cōuertēdo depræhēditur. Per id qđ est in principio quæri uel sumere. Fiunt quidē ita etiā totidē modis, quot cōtingit à principio quæri, sese uidētur carpere, quod non poßint perspicere idē ac aliud qđ est p sese indicare, quod neq; per se apertū est, et propositionē

Per id quod est in principio quæri.

efficere problemata: ut in eo quod est per elenchi inscitiã ostẽsum. Per id quod est, nõ causam ponere ut causam. sit sanè hoc, in syllogismis per impoßibile, cum diuisim ab hypothesi nihilominus terminatur impoßibile, ut si uelimus ostendere per impoßibile, quod album insit non omni animali: dicimus ita,

Per id qđ est nõ causam ponere ut causã.

Si omni animali insit album,
Animal uerò omni animato,
Animatum autem omni stirpi,
Animal igitur omni stirpi.

Quod est perquam absurdum, neq; per hypothesim euenit, quæ fuit album omni animali, sed per illam quæ dicebat, quod animal omni animato, proinde non demonstratum est tali adductione. Propositum sit autem hoc in eo quod suprà, & in eo quod infrà, hoc est, ad prædicatum terminum hypotheseos, & ad subiectum & in utroq;. Porrò bifariam in eo quod suprà, & in eo quod infrà, hoc est, antepositũ prædicatum propositionum & post prædicatũ, & ante subiectũ & post subiectũ, ac conspicuè cum ad nullũ hypotheseos terminum, qui per impoßibile copulet syllogismum, ut, Album omni animali,

Ani-

Animal omni ſenſibili,
Senſibile omni inanimato,
Inanimatum omni ſtirpi,
Senſibile igitur omni ſtirpi, quod
eſt abſurdum.

Ecce ad nullum hypotheſeos terminum, hic per impoſsibile collectus eſt ſyllogiſmus. Per id *quod eſt plures interrogationes unã facere, ut, Socrates & Plato homo eſt, qui igitur plures interrogationes unã facit, ita ſophiſma format,*

Paralogiſmus Per id quod eſt plures interrogationes, unam facere.

Ille ſocratem & Platonem *cædit,*
Socrates *&* Plato *homo eſt,*
Ille igitur hominem, nõ homines cædit.

Falſũ eſt in utroq;, ſiue ſingularẽ et unũ numero hominẽ noſcemus, ſiue eũ q in ſpecie, in neutro horũ uera eſt concluſio.Dicitur autẽ per plures interrogationes unã facere, qđ unũquodq; ſubiectũ p̄priè eget interrogatione, alia quidẽ de So crate, alia autẽ de Platone *ſi debeat aliqs accurate reſpõdere, & non confundet differẽtias ſubiectorum, ne fallãt. q autẽ cõmiſcet differentia ſub iecta et tãq̃ de uno multa interrogãs captauit re ſpõdentẽ, ſi adact⁹ ſit eius interrogatiõe tãq̃ de unoetiã ipſe ſubiecto reſpõderit. In his palogiſmo*

rum modis, conspicua & euidens integritas est, nec in alijs posita modis, qui à materia & modis fallaciam auferant. Nã syllogistici modi instrumenti rationem retinentes, ad subiectam ipsis materiam etiam syllogismos effingunt, Demonstratiuos, uel dialecticos, uel rhetoricos, uel sophisticos, uel poëticos. Qui igitur ex ueris propositionibus texti sunt syllogismi, ueri sunt, ac demõstraui nominantur. Qui aũt ex magis quidem ueris minus uerò falsis, similiter propositiones habent, Dialectici sunt nomine appellati. Qui autem æquè uerum ac falsum continent, ipsi quoq; digesti propositionibus Rhetorici esse dicuntur. Qui porrò magis quidem falsis minus autem ueris, nec minus suas uidentur habere propositiones, sophistici nominati sunt. Qui autem ab undique falsis ubique falsi sunt, & poëtici & fabulosi nominãtur, in singulis quorum sua quædã est animæ uis unde producũtur & exoriuntur. Nã cũ sint quinq; quodammodo animales potẽtiæ, mens, animi sentẽtia, opinio, imaginatio & sensus, Animi sententia quidem artificis locum obtinet, & effectrix causa est syllogismorum, ut etiam è sensu animi hætymologia

logia exorta est: Animi sententia siquidem est trames quidã & uia notionis à propositionibus ad conclusionem, reliquæ autem tanquam quidam thesauri in animi sententia: ad propositionũ assumptionem exortæ sunt. Enimuero animi sententia, uel à mente propositiones capit, & demonstratiuum facit syllogismum, uel ab opinione, quæ in duas diuitur opiniones, rationalem et irrationalem, & si quidem ab rationali facit dialecticum, sin autem ab irrationali, rhetoricum, uel ab imaginatione quam uocant Græci phantasiam, & sophisticum constituit, uel à sensu, et poëticum efficit, sed referatur quilibet etiam syllogismus demonstrationis causa,

Deus iustus est,

Iustus distributor unicuique secundum suam dignitatem dat.

Deus ergo distributor est unicuiq; secũdum suam dignitatem.

Quam omnino uerus, ac demonstratiuus est.

Rursus, Deus omnium causa est, unũ quoddam omnium cœlum, terra, & omnia alia, cum omnibus etiã uitiũ est, Deus igitur causa cœli, terræ, omnium cum omnibus etiam uitij multa in

in parte uerus, qui & dialecticus. Rursus,

Pedius noctu uagatur,
Noctu uagans fur est,
Pedius ergo fur est.

Partim uerus cum falso communicans, is etiam rhetoricus. Rursus, Quæcunq; dicis ex ore tuo exeũt, atqui dicis currum, mare, & reliqua omnia. Ergo hæc ex ore tuo exeunt, plurima in parte falsus qui & sophisticus. Item,

Achillis equi differebant,
Differere rationalium est,
Achillis igitur equi rationales.

Omnino falsus, qui & poëticus & fabulosus. Demõstratiui igitur syllogismi, quoniam de ueritate curam habent, alterutram cõtradictionis partem ueram constituunt. Reliqui autem de ueritate non admodum curam habentes, utramq; contradictionis partem possunt statuere, ut in dialecticis,

Deus omnium causa,
Vnum quiddam ex omnibus est uitium,
Deus igitur uitij est causa.

Rursus,

Quæcunq; facit Deus, bona facit,

At

At q uitiũ nullum in numero bonorũ eſt,
Nullius ergo uitij productor Deus eſt.

Item ut in Rhetoricis,

Aurelius noctu indagat,
Noctu indagans ſicarius eſt,
Aurelius ergo ſicarius eſt.

Item,

Aurelius ueritus ſpectari, noctu indagat,
At qui pudore ſuffuſus, ſi uideatur noctu indagat ſicarius non eſt,
Aurelius ergo ſicarius non eſt.

Item in ſophiſticis,

Quæ non abiecisti habes,
Cornua non abiecisti,
Ergo cornua habes. Iterum,
Quæ non ſumpſiſti non habes,
Cornua non ſumpſiſti,
Cornua igitur non habes.

Itidem in poëticis,

Achillis equi diſſerebant,
Diſſerere rationalium eſt,
Ergo Achillis equi rationales.

Rurſus,

Achillis equi diſſerebant,

Atqui differere non per naturam differere est rationalium.

Achillis igitur equi rationales non sunt. Perinde in omnibus citra syllogisticos positis syllogismis, idem inuenies. Deniq; *hæc circum spectorum dialecticorũ species est ualidißima.* Interragatio, Contradictio, *& contrarij in respondendo ex assumptis assertio, ac si contradictionis pars uera sit, dicat respondens, alijs captiosis aßumptis ad falsum perducendo: sin autem falsa contradictionis pars fuerit, in absurdum reductio ipsum coarguat.*

Habes *syllogismorum omnes tam uerorum quàm falsorum species, breui quoad fieri potuit tractatu compræhensas, ad uerum excutiendũ falsumq; auertendum.* Habes *totius tractandæ* Philosophiæ *instrumentum, conspicuamq; traditionem, unde & numerorum proportiones, & modulatuum consonantiæ, & magnitudinum emensiones, et errantium stellarum diaria interualla, ad (ut uno complectar uerbo) scientiæ omnes, & quauis arte excogitatæ disciplinæ sine controuersia à priscis doctißimis uiris emerserũt.* Proinde, *qui circa* Philosophiã *separatim*

ratim perſeſe incitati uerſatiq; ſunt, experientiam quidem nacti, ſcientiam uerò non proſus tutã aſſecuti ſunt, niſi hac duce, atqui hinc tãquã ab aliquo commoti ſtimulo, ad capeſcẽdas ſe accingit diſciplinas. Senſim quidem primo obarmatus munietur, at ſubinde cœlo caput figet, & terræ ueſtigium, quippe qui compos eſt ſyllogiſmorum haud quaquam uagis, ſed neceſſitatem afferentibus ductibus, omnem ſcientiam nedum artem inueſtigare potuerit.

NICEPHORI INSIGNIS
Philoſophi dialecticæ
FINIS.

f Oppo-

OPPOSITIONVM
formula.

Omnis homo ambulat CONTRARIAE *Nullus homo ambulat*

CONTRADICTORIAE

CONTRADICTORIAE

Subalterna *Subalterna*

Aliqs homo ambulat SVBCONTRARIAE *Aliqs homo non ambulat*

CHI-

CHIRII FORTVNATIANI CONSVLTI DIALEctica, cæteris omnibus & doctior & argutior.

Est B. Augustini inscrip. de principiis Dialecticæ. to 1 111

INCVNABVLA RATIOnis discendi.

IALECTICA est, *bene disputandi scientia*. *Disputamus autem utique uerbis*. *Verba autem aut simplicia, aut coniuncta*. *Simplicia sunt, quæ unum quiddam significant: ut quum dicimus homo, equus, disputat, currit*. Nec mireris quod *disputat*, *quamuis ex duobus compositum sit: tamen inter simplicia numeratũ est*. Nã *res illustratur definitione*. Dictũ *est enim id esse simplex, quod unum quiddã significat*: Itaq; *hoc includitur hac definitiõe qua nõ includitur quũ dicimus loquor*. Quãuis *enim unum uerbum sit non habet tamen simplicem significationem*: Siquidem *significat etiam perso*-

nam quæ loquitur: ideo iam obnoxium est ueritati aut falsitati. Nam & negari & affirmari potest. Omni itaq; prima & secunda persona uerbi quamuis singillatim enuncietur, tamen inter coniuncta uerba numerabitur, quia simplicem nõ habet significationem. Siquidem quisquis dicit ambulo, & ambulationem facit intelligi, & seipsum qui ambulat: & quisquis dicit ambulas, similiter & rem quæ fit, & eum qui facit significat. At uerò, qui dicit ambulat, nihil aliud quã ipsam significat ambulationem, quamobrem tertia persona uerbi semper ĩter simplicia numeratur, & nondum aut affirmari aut negari potest, nisi quum talia uerba sunt, quibus necessariò co persone significatio consuetudine loquendi: ut quum dicimus, pluit aut ningit, etiam si nõ addatur quis pluat aut ningat, tamen quia intelligitur non potest inter simplicia numerari. Coniuncta uerba sunt, quæ sibi connexa, res plures significant, ut quum dicimus, homo ambulat, aut homo festinans in montem ambulat, et siquid tale. Sed coniunctorum uerborum alia sunt, quæ sententiam comprehẽdunt, ut ea quæ dicta sũt, alia expectant aliquid, ut ea ipsa quæ nunc dixi

mus,

mus, si subtrahis uerbum, quod positum est. Quamuis enim uerba coniuncta sint homo festinans in montem, tamen adhuc pendet oratio. Separatis igitur his coniunctis uerbis, quæ non implent sententiam, restant ea uerba coniuncta, quæ sententiam comprehendunt. Horũ item duæ species sunt, aut enim sic sententia cõprehenditur, ut uero aut falso teneatur obnoxia: ut est omnis homo ambulat, & siquid huiusmodi est. Aut ita impletur sententia, ut licet perficiat propositum animi, affirmari tamen negari' ue non poßit: ut quum imperamus, optamus, quum execramur et similia. Nam quisquis dicit, perge ad uillam, uel dij illum perdant, non potest argui quod mentiatur, aut credi quod uerum dicat. Nihil enim affirmauit aut negauit. Ergo nec tales sententiæ in quæstionem ueniũt, aut disputationẽ requirũt. Sed illæ quæ requirũt aut simplices sunt, aut cõiunctæ. Simplices sunt quæ sine ulla copulatione sententiæ alteri⁹ enũciantur, ut est illud quod dicimus: omnis homo ambulat. Cõiunctæ sunt, de quarũ copulatione iudicatur, ut est, si ambulat mouetur. Sed cũ de coniunctione sententiarum iudicium fit, tamdiu

est donec perueniatur ad summam. Summa est autem, quæ conficitur ex concessis. Quod dico tale est, qui dicit si ambulat mouetur, probare uult aliquid, ut quum hoc concessum est uerum esse, restet illi docere, quod ambulet, & summa consequatur quæ iam negari nõ potest, id est, quod mouetur, aut restet illi docere, quod non mouetur, ut consequatur summa, quæ item non potest non concedi, id est, quod non ambulet. Rursus, si hoc modo uellet dicere: Homo iste ambulat, simplex sententia est, quam si concessero, & alia quæ aliquid expectant ad complentionem sententiæ, sententiam comprehendunt, adiunxerit aliam. Quisquis autem ambulat mouetur, & hanc etiam concessero, ex hac coniunctione sententiarum, quamuis singillatim enunciatarum & concessarum illa summa sequatur, quæ iam necessario concedatur, id est, homo iste igitur mouetur. His breuiter constitutis, singulas partes consideremus, nam sunt primæ duæ. Vna, de ijs quæ simpliciter dicuntur, Vbi est, quasi materia dialectica. Altera de his, quæ coniuncta dicũtur, ubi iã quasi opus apparet. Quæ de simplicibus est, uocatur de loquen-

quendo. Illa uerò quæ de coniunctis, in tres partes diuiditur. ſeperata enim coniunctione uerborum, quæ non implet ſententiam, illa quæ ſic implet ſententiam, ut nondum faciat quæſtionem, uel diſputationem requirat, uocatur de eloquendo. Illa quæ ſic implet ſententiam, ut de ſententijs ſimplicibus iudicetur, donec perueniatur ad ſummam, uocatur de proloquendo. Illa quæ ſic comprehendit ſententiam, ut de ipſa etiam copulatione iudicetur donec perueniatur ad ſummam, uocatur de proloquiorum ſumma. Has ergo ſingulas partes diligentius explicemus.

QVID VERBVM, RES, Signum, Loqui, Literæ, etcætera.

Verbum eſt, uniuſcuiuſque ſignum, quod ab audiente poſſet intelligi à loquente prolatum. Res eſt, quicquid uel ſentitur, uel intelligitur, uel latet. Signum eſt, quod & ſeipſum ſenſui et præter ſe aliquid animo oſtendit. Loqui eſt, articulata uoce ſignū dare. Articulatā dico, Verbum. Res. Signum. Loqui.

quæ comprehendi literis potest. Hæc omnino quæ definita sunt, & utrum hactenus uerba definitionis alijs definitionibus persequenda fuerint, ille indicauerit locus quo definiendi disciplina tradatur, nunc quod instat accipe intẽtus. Omne uerbum sonat, quomodo enim est in scripto non uerbum, sed uerbi signum est, quippe inspectis à legente literis occurrit animo, quid uoce prorumpat. Quid enim aliud literæ scriptæ, quàm se ipsas oculis præter se uoces animo ostẽdunt, & paulo antè signa esse diximus, quod et seipsum sensui & præter se aliquid animo ostendit. Quæ legimus igitur non uerba sunt,

Literæ. sed signa uerborum: sed ut ipsa litera cum sit pars minima uocis articulatæ, abutimur tamen hoc uocabulo & ut appellemus literam etiam, quum scriptum uidemus, quamuis omnino tacita sit, neque ulla pars uocis, sed signum partis uocis appareat. ita etiam uerbum appellatur quum scriptum est, quamuis uerbi signum, id est signum significantis uocis non eluceat. Ergo ut cœperam dicere: omne uerbum sonat, sed quod sonat, nihil ad dialecticam. De sono enim uerbi agitur, quum quæritur uel animaduerti-

tur

tur, quanta uocalium, uel disputatione leniatur, uel concursione dehiscat. Item consonantium, uel interpositione nodetur, uel congestione aspiretur, uel quot uel qualibet syllaba constet, uti poëticus Rhythmus accentus'que à Grammaticis solarum aurium tractatur negotio, & tamen quia de his præter Dialecticam non est, hæc enim scientia disputandi est. Sed cum uerba sunt rerum quando de ipsis obtinẽt. uerborũ autem illa quibus de his disputatur. Nam cum de uerbis loqui nisi uerbis nequeamus, & quum loquimur, nõ nisi de aliquibus rebus loquemur, occurrit animo ita esse uerba, signa rerũ ut res esse non desinant, quum ergo uerbum ore procedit, si propter se procedit, id est, ut de ipso uerbo aliquid quæratur aut disputetur, res est utique disputationi quæstioni'que subiecta. Sed ipsa res, uerbum uocatur. Quicquid autem ex uerbo, non aures sed animus sentit, & ipso animo tenetur inclusum, dicibile uocatur. Res autẽ ipsa, quæ iam uerbum non est, neque utique in mente conceptio, siue habeat uerbum, quod significari poßit, siue non habeat, nihil aliud quàm res uocatur proprio iam nomine. Hæc er

go quattuor distincta teneantur, Verbum, Dicibile, Dictio, Res. Quod dixi uerbum, & uerbum est, & uerbum significat. Quod dixi dicibile, uerbum est, nec tamen uerbũ, sed quod in uerbo intelligitur, & animo continetur, significat. Quod dixi, dictionẽ, uerbum est, sed quod iam illa duo simul, id est, et ipsum uerbũ et quod fit in animo, per uerbum significat. Quod dixi uerbum est, quod præter illa tria quæ dicta sunt, quicquid restat significat, sed exẽplis hæc illustranda esse perspicio. Fac igitur à quoquam Grammatico puerum interrogatum hoc modo. Arma quæ pars orationis est? quod dictũ est arma propter se dictũ est, id est, uerbum propter ipsum uerbum. Cæterũ non quod ait quæ pars orationis est, non propter se, sed propter uerbũ, quod arma dictum est, uel animo sensa uel uoce prolata sunt. Sed cum animo sensa sint ante uocem dicibilia erũt: quum autem propter id quod dixi proruperũt in uocem dictiones facta sunt.

Arma. Ipsum uerò arma quod hic uerbum est, quum à Virgilio pronunciatũ est, dictio fuit. Non enim propter se prolatum est, sed ut eo significarentur, uel bella quæ gessit Aeneas, uel scutum &

cæ-

cætera quæ Vulcanus *heroi fabricatus est. Ipsa non bella uel arma, quæ gesta aut uti gesta sunt ab* Aenea: *ipsa inquam, quæ cum gererentur atque essent uidebantur, quæque si nunc adeßent uel digito monstrare possemus aut tangere, quæ etiamsi non cogitentur, non eo tamen, ut nō fuerint. Ipsa ergo per se nec uerba sunt, nec dicibilia, nec dictionem, sed res, quæ iam proprio nomine res uocantur. Tractandum est igitur nobis in hac parte dialecticæ, de uerbis, de dicilibus, de dictionibus, de rebus, in quibus omnibus cum partim uerba significentur, partim non uerba, nihil est tamen de quo non uerbis disputare necesse sit. Itaque de ijs primo disputetur, per quæ, de cæteris disputare conceditur. Igitur uerbum quodlibet excepto sono, de quo bene disputare ad facultatem dialecticæ pertinet, non ad dialecticam disciplinam: ut defensiones* Ciceronis *sunt quidem* Rhetoricæ *facultatis, sed non his docetur ipsa* Rhetorica. *Ergo omne uerbum, præter id quod sonat, quattuor quidem necessariè uocat in quæstionem, originem suam, uim, declinationem, ordinationem. De origine uer-*

De uerbis.

uerbi quæritur, quũ quæritur, unde ita dicatur, Res mea sententia nimis curiosa, & minus necessaria. Neq; hoc complacuit dicere, quod Ciceroni quoq; idem uidetur. Quis enim egeat au toritate in re tam perspicua? Quodsi omnino multũ iuuaret explicare originem uerbi, ineptũ esset aggredi, quod persequi profectò infinitum est. Quis enim reperire posit, quod dictum fue rit, utrum ita dictum sit. Huc accedit, quod ut somniorum interpretatio, ita uerborum origo, pro cuiq; ingenio iudicatur. Ecce enim uerba ipsa quispiam ex eo putat dicta, quod aurẽ quasi uer berat, immo inquit alius, quod aërem. Sed quid nostra, non magna lis est: nam uterq; à uerberãdo huius uocabuli originem trahit. Sed de trãsuerso tertius uide quam rixã inferat, quod enim uerum nos ait loqui oportet odiosumq; sit natura ipsa indicante mendacium. Verbum à uero cognominatum est. Nec ingenium quartum defuit, nam sunt, qui uerbum à uero quidem putãt dictum, sed prima syllaba satis animaduersa, secundam negligi non oportere. Verbum enim quum dicimus, inquiunt, prima eius syllaba uerum significat, secunda sonum, hoc enim uolunt

ἐτυμολογία

Simile.

Verbũ unde dictum.

lunt esse, bum. unde, Ennius sonum pedum, bombum pedum duxit. & boasse Græci clamasse. & Virgilius reboāt syluæ. Ergo uerbum dictū est, à uerum boando, hoc est, uerum sonando, quod si ita est, præscribit quod hoc nomen, nequum uerbum facimus, mentiamur. Sed uereor, ne ipsi qui dicunt ista, mentiantur. Ergo ad te iā pertinet iudicare, utrum uerbum à uerberādo, an à uero solo, an à uerum boando dictum putemus, an potius utrum sit dictum nō curemus, cum quid significet intelligamus. Breuiter tamen hunc locum notatum, hoc est, de origine uerborum uolo paulisper accipias, ne ullam partem suscepti operis prætermisisse uideamur. Stoici uincunt, quos Cicero in hac re (ut Cicero uidet) nullum esse uerbū, cuius nō certa explicari origo poßit: & quia hoc modo eos arguere facile fuit. Si diceres hoc infinitum esse, quibus uerbis alicuius uerbi originem interpretaris, eorum rursus à te originem explicandā esse, donec perueniatur eo, ut res cum sono uerbi aliqua similitudine conueniat, ut quum dicimus, æris tinnitum, equorum hinnitum, ouium balatum, tubarum clangorem, stridorem catenarū.

Per-

Perspicis enim hæc uerba ita sonare, ut ipsæ res, quæ his uerbis significantur. Sed quia sunt res, quæ non sonant in his similitudinem tactus

Lenitas. *ualere, ut si leniter uel aspere sensum tangũt. Lenitas uel asperitas literarum, ut tangit auditum, sic eis nomina pepererit, ut ipsum lene cum obij*

Asperitas *cimus leniter sonat: item asperitatem nõ & ipso nomine asperam iudicent. Lene est auribus cũ dicimus uoluptas: asperum quum dicimus crux, ita res ipsæ afficiunt, ut uerba sententiatur. Mel quàm suauiter gustum re ipsa, tam leniter nomine tangit auditum. Acre in utroq; asperum est, Lana & Vepres, ut audiuntur uerba, sic illa tãguntur. Hæc quasi cunabula uerborum esse crediderunt, ubi sensus rerum cum sonorum sensu concordarent. Hinc ad ipsarum inter se rerũ multitudinẽ processisse licentiam nominandi, ut quum uerbi causa, crux, propterea dicta sit, quod ipsius uerbi asperitas cum doloris, quem crux efficit, asperitate concordet. Crura tamẽ non propter asperitatem doloris, sed quod longitudine atq; duritia inter membra cætera ligno similiora, sic appellata sint. Inde ad abusionem uentum, ut usurpetur tamen non rei similis,*

sed

sed quasi uicinae. Quid enim simile habet significatio parui & minuti, quum possit paruum esse, quod non modò nihil minutum sit, sed etiam aliquid creuerit. Dicimus tamen propter quandam uicinitatem minutum pro paruo. Sed haec abusio uocabuli, in parte loquentis est. Habet enim paruum ut minutum nõ dicat. Illud magis pertinet ad id, quod nunc uolumus ostendere, quod cum piscina dicatur in balneis, in qua piscium nihil sit, nihilq; simile piscibus habeat, uidetur tamen à piscibus dicta, propter quam ibi piscibus uita est. Ita uocabulũ translatũ similitudine, sed quadã uicinitate usurpatũ est, quod si quis dicat homines piscib. similes natando fieri, & inde piscinae nomẽ esse natũ: stultũ est repugnare, cũ ab re neutrũ abhorreat, & utrũq; lateat. Illud tamẽ bene accidit, quod hoc uno exẽplo dijudicare possumus, qd distet origo uerbi, quae de uicitate arripitur, ab ea, quae à similitudine ducetur. Hinc facta progressio usq; ad contrariũ. Nã lucus eoputatur dictus, quod minimè luceat: & Bellũ, quod res bella nõ sit. & Foederis nomen, quod res foeda nõ sit. quod si à foeditate porci dictũ est ut nõnulli uolunt redit ori

Piscina. Lucus. Bellum. Foedus.

go ad illam uicinitatem, quum id quod fit, ab eo per quod fit nominatur. Nam ista omnino uicinitas latè patet, et per multas partes secatur: aut per efficientiam, ut hoc ipsum à fœditate porci, per quem fœdus efficitur: aut per effecta, ut puteus, quod eius effectum potatio est, creditur dictus. Aut per id puod continetur, ut urbem ab orbe appellatam uolunt, quod auspicato locus aratro circumdari solet. Cuius rei & Virgilius meminit, ubi Aeneas urbem designat aratro. Aut per id quod cõtinet, ut si qs horreũ mutata litera affirmet ab hordeo nominatum: Aut per abusionem, ut quum horreum dicimus, & ubi triticum condatur. Vel à parte totum, ut mucronis nomine, quæ summa pars gladij est, gladium uocamus. Vel à toto pars, ut capillus, quasi capitis pilus. Quid ultra prouehor? quicquid aliud adnumerari potest, aut similitudine rerum ipsarum, aut uicinitate, aut contrario contineri uidebis originem uerbi, quam persequi non quidẽ ultra soni similitudinẽ possumus, sed hoc nõ semper utiq. possum⁹. Innumerabilia sunt enim uerba, quorum origo de qua ratio reddi posit, aut non est ut ego arbitror, aut latet, ut Stoici conten

Puteus. Vrbs. Horreum. Mucro. Capillus.

contendunt. Vide tamen paululũ quũ peruenire putãt ad illa uerborum cunabula uel stirpem potius atq; adeo sementem ultra quod, quæri originem uetant, nec si quisquam uelit potest quicquam inuenire. Nemo abnuit syllabas in quibus u litera, locum obtinet consonantis, ut sunt in his uerbis primæ, uafer, uelum, uinum, uomis, uulnus, crassum et quasi ualidum sonum edere, quod etiam approbat loquendi consuetudo, quũ de quibusdam uerbis, eas subtrahimus ne onerent aurem. Nam inde est, quod amasti dicimus libentius quàm amauisti: & nosti quàm nouisti: & abijt non abiuit, & in hunc modum innumerabilia. Ergo quum dicimus uinum sonus uerbi, ut dictum est, quasi ualidius congruit rei quam significat. Iam ex illa uicinitate per id quod efficiunt, hoc est, quia uiolentia sunt dicta, uincula possunt uideri & nerui, quibus aliquid uinciatur. Inde uires quod adminicula quibus innituntur nexibus præbendunt: Hinc iam propter similitudinem incuruum senem, uietum, Terentius appellauit: Hinc terra quæ pedibus iterãtiũ flexuosa & trita est, uia dicitur. Sin autẽ uia, qđ ui pedum trita est magis creditur dicta, redit o- Terra. Via.

rigo ad illam uicinitatem. Sed faciamus à similitudine uitis uel uiminis, hoc est, à flexu etiam dicta. Quærit ergo à me quispiã, quare uia dicta? Respõdeo à flexu, quod flexum uelut incuruum
Vieti. uietum ueteres dixerunt. Vnde uietos, quæ cantu ambiantnr rotarum ligna uocant. Persequitur quærere unde Vietum flexum dicatur, et hic respondeo à similitudine uitis. Instat atq; exigit,
Vitis. unde ita sit uitis nomen, dico quod uinciat ea, quæ comprehenderit. Scrutatur unde ipsum
Vincire. uincire dictum sit, dicemus, à uinus. Quare sic appellatur requiret, reddetur ratio, quod robusto & quasi ualido sono uerbum rei quam significat, congruit, ultra quod requirat non habet. Quot modis autem origo uerborum corruptione uocum uarietur, ineptum est persequi: nam & longum & minus quàm illa, quæ dicta sunt, necessarium. Nunc uim uerborum quantũ res patet breuiter consideremus. Vis uerbi est, qua cognoscitur quantum ualeat, ualet autẽ tantum, quantum audientem mouere potest, porrò mouet audientẽ secundum se, aut secundũ id qđ significat, aut ex utraq; cõmuni: sed quũ secũdũ se mouet, aut ad solũ sensũ pertinet, aut ad artẽ, aut

aut ad utrunq;. Sensus aut natura mouetur, aut cõsuetudine: Natura mouetur, quũ offenditur, si quis nominet Tartarẽsem regem, uel mulcetur, quũ audit Euryalum. Quis etiãsi nihil unquã de his hominib⁹ audierit, quorũ ista sunt nomina, nõ tamen & in illo asperitatẽ maximã, et in hoc iudicet esse lenitatem. Cõsuetudine mouetur sẽsus, cũ offenditur, quum audit Cotta. Nã hic ad soni suauitatẽ uł ĩsuauitatẽ nihil ĩterest, sed tamẽ ualẽt auriũ penetralia utrũ p se trãseuntes sonos quasi hospites notos, an ignotos recipiant. Arte autẽ mouetur auditor, quũ enunciato sibi uerbo attẽdit, quæ sit pars oratiõis: uel si quid aliud in ijs disciplinis quæ de uerbis tradũtur accepit. At uerò ex utroque, id est, & sensu & arte de uerbo iudicatur, quum id quod aures metiuntur, ratio notat, & nomen ita imponit, ut quum dicitur optimus, mox ut aurem longa una syllaba & duæ breues, huiusce nominis percusserunt, animus ex arte statim pedem dactylum cognoscit. Sententia uerò non secundum se, sed secundum id quod significat uerbum, mouet, quando per uerbum accepto signo animus nihil aliud quàm rem ipsam intuetur, cuius il-

lud ſignum eſt quod accepit: ut quum Auguſti-
no nominato, nihil aliud quàm ego ipſe cogitor
ab eo cui notus ſum, aut cuilibet hominum men
tio occurrit, ſi fortè hoc nomẽ, uel qui me igno
rat audierit, uel qui aliũ nouit, qui Auguſtinꝰ uo
cetur: quum autem ſimul & ſecundum ſe uerbũ
mouet audientem, & ſecundum id quod ſignifi-
cat, tunc & ipſa enuntiatio, & id quod ab ea e-
nunciatur ſimul aduertit. Vnde enim quod non
offenditur aurium caſtitas, quum audit, manu,
uẽtre pene bona patria lacerauerat: Offendẽtur
autẽ ſi obſcœnas pars corporis ſordido et uulga
ri nomine appellaretur, quũ res eadẽ ſit, cuius u-
trunq; uocabulum eſt; niſi quod in illo turpitu-
do rei, quæ ſignificata eſt decore uerbi ſignificã
tis operitur. In hoc autem ſenſum animumq; de-
formitas ferit, ueluti nonaria meretrix. Sed ali-
ter tamen uidetur eo cultu, quo ante iudicem ſta
re aſſolet, aliter cum luxurioſi cubiculo iaceret.
Quum igitur tantam uim tamq; multiplicem ap-
pareat eſſe uerborum, quam breuiter pro tempo
re ſummatimq; attingamus. Duplex hinc ex con
ſideratione ſenſus naſcitur, partim propter ex-
plicandam ueritatem, partim propter conſer-
uandum

uandum decorem, quorum primum ad Dialecticum, secundum ad Oratorem maximè pertinet. Quamuis enim nec disputationem deceat ineptã, nec eloquentiam oporteat esse mendacem, tamen & in illa sæpe atq; adeo penè semper audiendi delitias discendi cupido contemnit, & in hac imperitior multitudo, quod ornatè dicitur, etiam uerè dici arbitratur. Ergo quum appareat quid sit uniuscuiusq; proprium manifestum est & disputatorem, si qua & delectandi cura est, rhetorico colore aspergendum, & oratorem, si ueritate persuadere uult, dialecticis quasi neruis atq; oßibus esse roborandum, quæ ipsa natura in corporibus nostris, nec firmitati uiriũ subtrahere potuit, nec oculorum offensione patere permisit. Itaq; nunc propter ueritatem dijudicandum, quod dialectica profertur ex hac uerborũ ui, cuius quædam semina sparsimus, quæ impedimenta nascantur uideamus. Impedit enim auditorem ad ueritatem uidendam in uerbis, aut obscuritas, aut ambiguitas. Inter ambiguum & obscurum hoc intereſt, quod in ambiguo plura se ostendunt, quorum quid potius accipiẽdum sit, ignoratur. In obscuro autem nihil aut parum

Ambiguũ & obscurũ discrimen.

quod attẽdatur appareat. Sed ubi parũ est, quod apparet, obscurum est ambiguo simile, ueluti si quis ingrediens iter, excipiatur aliquo biuio, uel triuio, uel etiã (ut ita dicam) in ultimo loco, ibiq; dẽsitare nebulæ nihil uiarum quod est eluceat. Ergo à pergẽdo prius obscuritate tenetur: at ubi aliquãtulũ rarescere nebulæ cœperint, uidetur aliquid, quod utrum uia sit an terræ proprius nitidior color, incertum est, hoc est, obscurum ambiguo simile, dilucescente (aiunt) cælo quantum oculis satis sit, iam omniũ uiarũ deductio clara est, sed sit pergendum non obscuritate, sed ambiguitate dubitatur. Item sunt obscurorum genera tria: Vnum est quod sensui patet, animo clausum est, tanquam si quis malum Punicum pictum uiderit, qui neque uiderit aliquando, donec omnino quale esset audierit, non oculorum est, sed animi, quod cuius rei pictura sit nescit. Alterũ genus est, ubi res animo pateret, nisi sensui clauderetur, sicuti est, homo pictus in tenebris. Nam ubi oculis apparuerit, nihil animus hominem pictum esse dubitauerit. Tertium genus est, in quo etiam sensui absconditur, quod tamẽ si nudaretur, nihilo magis animo emine-

Obscurorũ tria genera

emineret: quod genus est omnium obscurissimum, ut si imperitus malum illud Punicum pictum etiam in tenebris cogeretur agnoscere. Refer nunc animum ad uerba, quorum sunt istæ similitudines, constitue animo quempiam Grammaticum conuocatis discipulis, factoque silentio suppressa uoce dixisse. Temetum, quod ab eo dictum, qui propè assidebant satis audierunt, qui remotius parum, qui autem remotissimè nulla omnino uoce perstructi sunt, horum autem illi qui remotiores erant, nescio quo casu, partim sciebant quid esset temetum, partim ignorabant, illos uerò qui Magistri uocem acceperant, quid esset temetum prorsus latebat: omnes obscuritate impediebantur, et hic iam perspicis omnia genera illa obscuritatum. Nam qui de auditu nihil dubitant, primum illud gen⁹ patiebãtur, cui simile est malũ Punicũ ignorantib⁹, sed in luce pictũ qui nouerant uerbũ, sed auribus aut parum, aut omnino non acceperant uocem, secũdò illo genere laborabãt. Cui similis ẽ hominis imago, sed nõ perspicuo aut omnino tenebroso loco: Qui autem nõ solũ uocis, sed et significatiõis uerbi expertes erãt tertij generis qđ

omnium teterrimum est, cæcitate inuoluenbantur. Quid autem dictum esset quiddam obscurũ ambiguo simile in his prespici potest, quibus uerbum erat quod notum, sed uocẽ nec penitus nullam, nec omnino certam perceperant. Omnia igitur obscura genera loquendi uitant, qui et uoce quantum satis est clara, nec ore impedito, & uerbis notissimis utentur. Vnde nunc in eodem Grammatici exemplo quàm longè aliter impediat ambiguitas, quàm obscura uerbi. Fac enim eos qui aderant & satis sensu accepisse uocem magistri, & illum id uerbum nunciasse quod omnibus notum: ut puta, fac eum dixisse magnus, & deinde siluisse. Attende quæ incerti hoc audito nomine patiantur. Quid enim si dicturus esset, quæ pars orationis? quid si de metris quæsiturus quid sit pes? quid si de historia rogaturus utputa, Pompeius magnus quod bella gesserit? quid si de emendandorum carminum gratia dicturus est, magnus & pene solus poëta Vergiligius? Quid si obiurgaturus negligentiam discipulorum, in hæc deinde uerba prorumpet, magnus uos erga studia torpor innuasit. Vides'ne remota nebula obscuritatis illud quod suprà dictũ
est

est quasi eminuisse. Nam hoc unum quod dictũ est, magnus & nomen est, & pes chorius est, & Pompeius est, & Virgilius, & negligentiæ torpor, & si qua alia uel innumerabilia non cõmemorata sunt, quæ tamen per hanc enunciationem uerbi poßunt intelligi. Itaq; rectißimũ à dialecticis dictum est: Ambiguum esse omne uerbum. Nec moueat quod apud Ciceronem calũniatur Hortensius hoc modo: Ambigua se aiunt audire acutè, explicare dilucidè: ijdẽ omne uerbum ambiguum esse dicunt, quomodo igitur ambigua ambiguis explicabunt? Nam hoc est in tenebris, extinctum lumen referre. Facetè quidẽ atq; callidè dictum. Sed hoc est, quod apud eundem. M. Tullium Ciceronem Scæuola dicit Antonio: Deniq; ut sapientibus disertè stultis etiam uerè uidearis dicere. Quid enim aliud fecit illo loco Hortẽsius, nisi acumine ingenij & lepore sermonis quasi meraco & suaui poculo imperitis caliginem fundit: quod enim dictum est, omne uerbum esse ambiguum, de uerbis singulis dictum est. Explicantur autem ambigua disputando, & nemo utiq; uerbis singulis disputat. Nemo igitur uerba ambigua, uerbis am-

biguis explicauit: & tamen cum omne uerbum ambiguum ſit, nemo uerborum ambiguitatem niſi uerbis, ſed iam coniunctis quàm ambigua non erunt explicabit. Vt enim ſi dicerem, omnis miles bipes eſt, non utiq; ſequeretur ut cohors ex militibus utiq; bipedibus iſta conſtaret: Ita quum dico ambiguum eſſe omne uerbũ, non dico ſententiam, non diſputationem, quamuis uerbis iſta texantur. Omne igitur ambiguum uerbum, non ambigua diſputatione explicatur. Nunc ambiguitatũ genera uideamus, quæ prima duo ſunt: Vnum in ijs etiam quæ dicuntur: alterum quod in ijs ſolum quæ ſcribũtur, dubitationem facit. Nam ſi quis audierit acies: & ſi quis legerit, poteſt incertum habere, niſi per ſententiam clareſcat, utrum acies militum, an ferri, an oculorum, dicta uel ſcripta ſit. At uerò ſi quis inueniat ſcriptum, uerbi cauſa, leporem, nec appareat qua ſẽtentia poſitum eſt, profectò dubitabit utrum penultima huius uerbi ſyllaba producenda ſit, ab eo quod eſt lepos, an ab eo quod eſt lepus corripienda, quam ſcilicet non pateretur ambagine, ſi accuſatiuum huius nominis caſum uoce loquentis acciperet, quod ſi quis dicat etiam

Ambiguitatum genera duo.

loquen-

loquentem malè pronunciare potuisse, iam non ambiguitate, sed obscuritate impediretur auditorum. Ex illo *tamen genere, quod ambiguo simile est, quia malè* Latinè *pronnnciatum uerbum, non in diuersas notiones trahit cogitãtem, sed ad id quod apparet, impellit.* Cum *igitur duo ista genera inter se plurimum distent:* Primum *genus rursus in duo diuiditur.* Nam *quicquid dicitur & per plura intelligi potest, eadem scilicet plura, aut nõ solũ uocabulo uno, sed una etiam definitione contineri queunt: aut tantũ communi tenentur uocabulo, sed diuersis expeditionibus explicantur.* Ea *quæ una definitione includuntur uniuoca nominantur.* Illis *autẽ quæ sub uno nomine necesse est diuersè definiri, æquiuocis nomẽ est.* Prius *igitur consideremus uniuoca, ut quoniam genus hoc iam definitione patefactum est, illustrentur exemplis.* Hominem *quũ dicimus, tam puerum dicim⁹ quàm iuuenem quàm senem, tam stultum quàm sapientem, tam magnum quàm paruum, tam ciuem quàm peregriuum, tam urbanũ quàm agrestem, tam qui iam fuit q̃ qui nunc est, tã sedentẽ q̃ stantem, tam diuitẽ q̃ pauperem, tã agẽtem aliquid*

Vniuoca.

Aequiuoca

quid quàm cessantem, tam gaudētem quàm mœrentem quàm neutrum. Sed in his omnibus dictionibus nihil est, quod non ut hominis nomē accepit, ita hominis definitione claudatur. Nam definitio hominis est, animal rationale mortale. Nunc ergo quisquam potest dicere animal rationale mortale, iuuenem tantum non etiam puerū aut senem esse, aut sapientem tantum non etiam stultum, immo & ipsa & cætera quæ numerata sunt, ut hominis nomine, ita etiam definitiōe cōtinentur. Nam siue puer, siue stultus, siue pauper, siue locuples, siue uigilans, siue etiam dormiens: si animal rationale mortale est, nec homo est, est autem homo. Illa igitur definitione contineatur necesse est, et de cæteris quidem nihil ambigitur. De puero autem paruo aut stulto seu prorsus fatuo, aut de dormiente uel ebrio, uel furente dubitari potest, quum possunt esse animalia rationalia. Potest omnino defendi, sed ad alia properantibus longum est, ad id quod agitur, illud nūc est, esse istam definitionū hominis rectā et ratā, nisi oīs homo eadem cōtineatur & præter hominē. Hæc sūt igitur uniuoca, quæ nō solū nomine uno, sed una etiā eiusdē nominis defini-

finitione claudantur, quãuis & inter se proprijs nominibus & definitionibus distingui possint. Diuersa enim nomina puer, adolescens, diues et pauper, liber & seruus, & siquid aliud differẽtiarum est: ideo diuersa inter se proprias definitiones habent. Sed ut illis unum commune nomen est homo, sic & animal rationale mortale, definitione cõmune est. Nunc æquiuoca uideamus. Ambiguitatum perplexio propè infinita sylvescit, conabor tamen ea in genera certa distinguere, utrum autem conatum meum facultas sequatur, tu iudicabis. Ambiguitatum igitur, quæ ab æquiuocis ueniũt, prima genera tria sũt: Vnum ab arte, alterum ab usu, tertium ab utroque. Artem nunc dico propter nomina, quæ in uerborum disciplinis uerbis imponuntur. Aliter enim definitur apud Grãmaticos quid sit æquiuocum, & tamen unũ hoc quod dico Tullius et nomen est, & pes dactylus & æquiuocum, Itaque si quis ex me flagitet ut definiam quid sit Tullius, cuiuslibet notionis explicatione respõdeo. Possum enim rectè dicere. Tullius est nomen quo significatur homo, summus quidam orator, qui Catilinæ coniurationem consul oppressit

Ambiguitatũ genera tria.

pressit. Subtiliter attende me nomen ipsum definisse. Nam si mihi Tullius ipse ille, qui si uiueret digito demonstrari posset, definiendus foret, nõ dicerem Tullius est nomen, quo significatur homo, sed dicerem. Tullius est homo, & ita cætera adiungerem. Item respondere possum hoc modo: Tullius est pes dactylus, his literis constans. Quid enim nũc opus est, eas literas enumerare? licet etiã illud dicere: Tullius est uerbũ, per quæ æquiuoca sunt inter se omnia, & cum hoc ipso quæ supra dicta sunt, & siquid aliud inueniri potest. Cum igitur hoc unum quod dixi, Tullius secundum artium uocabula tamen uariè mihi idem finire licuerit, quid dubitamus esse ambiguorum genus ex æquiuocis uenientiũ, quod meritò dici posset ex arte contingere. Diximus enim æquiuoca esse, quæ non ut uno nomine, ita etiam una definitione possint teneri. Vide nunc alterum genus, quod ex loquendi usu uenire memorauimus. Vsum nunc appello illud ipsum, propter quod uerba cognoscimus. Quis enim uerba propter uerba conquirat & colligat? Itaque iam constitue aliquem sic audire, ut è motu, sit nihil è partibus orationis:

Vsus uerborum.

aut

aut de metris quæri, aut de uerborum aliqua disciplina, tamen adhuc potest, quum dicitur Tullius æquiuocorum ambiguitatem impedire. Hæc enim omnia & ipse qui fuit summus orator, & eius picta imago, uel statua, uel codex quo eius literæ continentur: & si quid est in eius sepulchro cadaueris significare pōt. Diuersis enim notionibus dicimus: Tullius ab interitu patriã liberauit, & Tulli⁹ totus tibi legẽdus est, et Tullius hoc loco sepultus est. Vnum enim nomen, sed diuersis hæc omnia definitionibus explicanda sunt. Hoc igitur genus æquiuocorum est, in quo iam nulla de disciplina uerborum oritur ambiguitas, sed de ipsis rebus, quæ significãtur: At si utrumque confundat audientem uel legẽtem, siue quod ex arte, siue quod ex loquendi usu dicitur, non'ne tertium genus recte enumerabitur? cuius exemplũ in summa quod aperti⁹ appareat, ut si quis dicat multi dactylico metro scripserunt, ut est Tullius. Iam hic incertum utrum Tulli⁹ pro exemplo dactyli pedis, an dactylici poëtæ positum est, quorum illud ex arte, hoc ex usu loquẽdi accipitur. Sed in simplicib⁹ uerbis etiam contingit, tanq̃ si hoc uerbũ Grammaticus

maticus audientibus discipulis enunciet, ut supra ostendimus. Cum igitur hæc genera manifestis inter se rationibus differant, rursum primum genus in duo diuiditur. Quicquid enim ex arte uerborum facit ambiguitatem, partim sibi pro exemplo esse potest, partim non potest. Cũ enim definiero, quid significet nomen, possum hoc ipsum exempli gratia supponere. Etenim hoc quod dico nomen est, hac enim lege per casus flectitur, quum dicimus nomen, nominis, nomini, et cætera. Item cum definio quid significet dactylus, unam longam syllabam & duas deinde breues enunciamus. At uerò cum definitur aduerbium quid significet, nõ potest hoc ipsum in exemplum ducere. Etenim quum aduerbium dicimus, hæc ipsa enunciatio nomen est, ita secundum aliam notionem aduerbium utiq; aduerbium est, & nomen est nomen: secundum aliam uerò, aduerbium non est aduerbium, quia nomẽ est. Item pes creticus quando quid significet definitur, nõ potest hoc ipsum exemplo esse. Hæc enim enunciatio quod dicimus Creticus prima longa syllaba & breuis & longa est. Ita & hic secundũ aliam notionẽ creticus nihil est aliud, quàm

Pes Creticus.

quàm creticus, & dactylus non est: secundum aliam uerò creticus non est creticus, quia dactylus est. Secundum item genus quod iam præter disciplinas uerborum ad loquendi usum dictum est pertinere, duas habet formas. Nam æquiuoca inde sunt, aut ex eadem origine, aut ex diuersa: Ex eadem origine appello, quæ quamuis uno nomine ac non sub una definitione teneantur, uno tamen fonte demanant: ut est illud quod Tullius, & homo, & statua, et codex, et cadauer intelligi potest. Nam possunt quidem ista una definitione concludi, sed tamen unum habent fontem, ipsum scilicet uerũ hominem, cuius & illa statua, & illi libri, & illud cadauer est. Vt quum dicimus, nepos longè ex diuersa origine filium filij, & luxuriosum significat. Hæc ergo distincta teneamus, et uide illud genus, quod ex eadem origine appello, in quæ iterum diuidatur. Nam diuiditur in duo, quorum unum translatione, alterum declinatione contingit. Translationem uoco, quum uel similitudine unum nomen fit multis rebus, ut Tullius, & ille, in quo magna eloquẽtia fuit, & statua eius dicitur. uel ex toto quum pars

Tullius.

Nepos.

cognominatur, ut quum cadauer eius Tullius dici potest. uel ex parte totum, ut quum tecta dicimus totas domus. Aut à genere species, uerba enim principaliter omnia dicuntur quibus loquimur: sed tamen uerba propriè nominata sunt, quæ per modos & tempora declinamus. Aut à specie genus: nam cum scholastici non solum propriè, sed & primitus dicantur, ij qui adhuc in scholis sunt, ij omnes tamen qui in literis uiuunt nomen hoc usurpant. Aut ex efficiente, effectum, ut, Cicero est liber Ciceronis. Aut ex effecto efficiens, ut terror, qui terrorem facit. Aut aliquid continente quod continetur, ut domus, etiam qui in domo sunt dicuntur. Aut conuersa uice, ut castanea etiam arbor dicitur, uel si quid aliud inueniri potest, quod ex eadem origine quasi transferendo cognominetur. Vides ut arbitror q̃ facit in uerbis ambiguitatem. Quæ autem ad eandem originem pertinẽtia declinationis ambigua esse diximus, talia sunt. Fac uerbi causa quenquam dixisse pluit, & hæc diuersè utiq; definienda sunt. Itẽ scribere qui dicit, incertum est, utrum infinito actiui, an imperatiuo paßiui pronunciauerit: Homo

mo quamuis unum nomen sit, & una enunciatio, tamen sit aliquid ex nominatiuo, aliud ex uocatiuo q̃ doctus & doctè ubi enunciatio diuersa est doctus: aliud est quum dicimus doctũ mancipium, aliud est quum dicimus, doctus, ille, iste, disputauit. Declinatione igitur ambiguitas orta est. Nam declinationem nunc appello quicquid siue per uoces, siue per significationes flectendo uerba contingit, hic doctus enim & doctè etiam per uoces flexum est, hic autem homo & homo per solas significationes. Sed hoc genus ambiguitatum minutatim cõcidere ac persequi, pene infinitum est, itaq; locum ipsum hactenus notasse suffecerit ingenio praesertim tuo. Vide nunc ea, quae diuersa origine ueniunt. Nam & ipsa diuiduntur adhuc in duas primas formas, quarum una est, quae contingit diuersitate linguarum. Quomodo dicimus, tu, haec una uox aliud apud Graecos, aliud apud nos significat: quod genus nominandi omnino fuit. Non enim praescriptũ est unicuiq; quot linguas nosset, aut quot linguis disputaret. Altera forma est, quae iam in una lingua facit ambiguitatem diuersa tamen eorum origine, quae in uno tamen uoca-

Ambiguum ex declinatione.

bulo ſignificatur, quale eſt illud, quod de nepote ſupra poſuimus. Quod rurſus in duo ſcinditur: Aut enim ſub eodem genere partis orationis fit nomen. Eſt enim nepos, quum tam filium filij q̃ luxurioſum ſignificat, aut ſub diuerſo. Nam non ſolum aliud eſt quum dicimus qui ut dictum eſt, qui ſcis ergo iſtuc niſi periculum feceris. Sed illud etiam pronomen, hoc aduerbiū iam ex utroque, id eſt, ex arte & ex uſu uerborum, quod in æquiuocis tertium genus poſueramus, tot ambiguitatum genera poſſunt eſſe, quot in duobus ſuperioribus enumeramus. Reſtat illud genus ambiguum, quod in ſcriptis ſolum reperitur, cuius tres ſunt ſpecies, aut enim ſpatio ſyllabarum fit tale ambiguum, aut acumine, aut utroque ſpacio: Vt quum ſcribitur uenit, de tempore incertum eſt, propter occultum primæ ſyllabæ ſpacium. Acumine, quum ſcribitur pone utrum ab eo quod eſt pono, aut (ut dictū eſt) ponè ſequēs. Namq; hoc dederat Proſerpina, incertum eſt propter latentem acuminis locum. Aut uerò ex utroque fit, ut eſt, quod ſuperius de lepore diximus. Nam non ſolum producenda, ſed acuenda eſt penultima ſyllaba huius uerbi, ſi ab eo

Ambiguum in ſcriptis.

quod

quod est lepos, non ab eo quod est lepus, deflexum est.

CHIRII FORTVNAtiani Consulti Dialectices.

FINIS.

CAEtera in *exemplari quod unicum habueramus desiderabantur, nec uspiam extare arbitramur.* Tempus *enim nobis eadem quemadmodum alia infinita subtraxit, quamobrem si plusculum quid in hac re* Candide le*ctor cupias, de* Fortunatiano *petito*. Caeterum *ex his admodum paucis, uniuersam Cōsulti doctrinam conijcere, & ueluti* Ἐκ τῶν ὀνύχων τὸν λέοντα γινώσκειν, *nisi naris obesae sit, quisque facilè poterit. Vale & super his gratiam age.*

CHIRII FORTVNATIANI CONSVLTI Computus.

COMPVTO, *computa triginta ſex per quindecim, fiunt quingenti quadraginta. his ſemper adde duodecim, fiunt quingenti quinquaginta duo. Adde & indictiones anni cuius uolueris, ut puta, decimam uicies ſemel poſt conſulatum* Baſilij *iunioris, ſunt quingenti ſexagintaduo anni ab incarnatione* Chriſti. Hoc *tantum memor eſto ſolicitus, ut quotiens quintãdecimam compleueris indictionem, quo argumentum poßit integrum cuſtodiri, quindecim non aßumas, ſed primam ſummã, id eſt, in triginta ſex unum ſemper adijcias, ut puta, pro triginta ſex finita quintadecima indictione, quam in ſuperiore computo addas, triginta ſeptem per quindecim computabis, annos* Domini *ſine ullo errore poteris inuenire.*

Si uis ſcire quota eſt indictio, ut puta, uicies ſe-

ſemel poſt conſulatum Baſilij iunioris, ſume annos ab incarnatione Chriſti, id eſt, quingentos ſexaginta duo, his ſemper adijce tria, fiunt quingenti ſexagintaquinque. Hæc partire per quindecim, remanent decem, decima eſt indictio. Si uerò nihil remanſerit, quintadecima eſt indictio.

Si uis cognoſcere, quot ſint epactæ, id eſt, adiectiones lunares: ſume annos ab incarnatiotione Domini, quot enim fuerint, ut puta, quingentos, hos partire per nouemdecim & remanent undecim, hos undecim multiplica per undecim, fiunt centum uigintiunum. Hoc item partire per triginta, remanet unus, & una eſt adiectio lunaris.

Si uis ſcire adiectiones ſolis id eſt, currentes ſeptimanæ dies: ſume annos ab incarnatione Domini quot fuerint, ut puta, quingentos ſexagintaduo, per indictionem decimam per annorum qui fuerint, quartam ſemper adijce, id eſt, nunc centum quadraginta, qui fiunt ſimul ſeptingintaduo, his adde quattuor, hos partire per ſeptem, remanent ſex. Sex igitur ſunt epactæ ſolis, id eſt,

concurrentes ſeptimanæ dies per ſuprà ſcriptā inductionem uicies ſemel poſt conſulatum Baſilij iunioris.

Si uis ſcire quotus annus ſit circuli decem & nouem annorum, ſume annos Domini, ut puta quingentos ſexagintaduo, & unum ſemper adijce, fiunt quinginti ſexaginta tres, hos partire per decem et nouem, remanent duodecim. Duodecimus annus eſt cycli nouennalis, quod ſi nihil remanſerit, nonusdecimus annus eſt.

Si uis ſcire quotus cyclus lunæ eſt, qui decem nouennali circulo continetur, ſume annos Domini, ut puta, quingentos ſexagintaduo, & & ſubtrahe ſemper duo, fiunt quingenti ſexaginta, hos partire per decem & nouem, remanent nouem. Nonus cyclus lunæ eſt, decem nouennalis cycli. Quotiens autem nihil remanent, nonnuſdecimus annus eſt.

Si uis ſcire quando biſſextus dies ſit, ſume annos Domini, ut puta, quingentos ſexagintaduo, partire hos per quatuor, ſi nihil remanſerit biſsextus eſt, ſi unum uel duo uel tres, biſſextus non eſt. Et ne tibi forſitan aliqua caligo erroris occurrat, per omnem computum quem du-

ducis, si nihil superfuerit, eundum computum esse per quem ducis agnosce, ut puta, si per decem & nouem ducens, nihil superauerit, scias nonumdecimum esse. Si per quindecim, quintum decimum, si per septem, septimum.

Si uis cognoscere, quota luna festi paschalis occurrat, si martio mense pascha celebretur, tunc computa menses à mense septembri usque ad februarium, fiūt sex. His semper adijce duo, & fiunt octo, & epactas, id est, adiectionis Lunæ, cuius uolueris anni, utputa, indictionis decimæ, unà fiunt nouem, & dies mensis, quo ipsum pascha celebratur, id est, mensis martij tricesimum, fiunt simul quadraginta: Deduc triginta nouem, decima luna est in die superius indicato. Si uerò mense aprili, pascha celebramus. Computa ergo menses à Septembri mense usq; ad martium, & fiunt septem. His semper adijce duo, & fiunt nouem. Adde & epactas, id est, adiectiones Lunæ, cuius uolueris anni, ut puta indictionis decimæ unà, qui fiunt decē, & & dies mensis quo pascha celebramus, id est, aprilis nonum, qui simul fiunt decem & nouē. Sanè si super triginta habueris, semper triginta

 sub-

ſubtrahas, nunc autem nonadecima luna erit.
Si uis agnoſcere quotus dies ſeptimanæ eſt, ſume dies à ianuario, uſque ad menſem quem uolueris, ut puta, uſque ad nonum diem menſis aprilis, fiunt dies nouagintanouem. His adijce ſemper unum, fiunt centum, & ſemper adde epactas ſolis, cuius uolueris anni, ut puta, decem indictionis ſextæ, fiunt ſimul centum ſex. hos partire in ſeptem, remanet una, & ipſa eſt Dominica paſchalis.

COMPVTI FORTVnatiani

FINIS.

GEOR-

GEORGIVS VALLA. BERNARDO Saluatico Genuensi, primario Patricio, S. D. Aeternam.

SAEpenumero à me optime Bernarde Saluatice poposcisti: ut quæ ab interuẽtionibus uacuus tibi ad me uentitãti de ratione disserẽdi ex quottidiano usu lingua prodideram: quo tenaciori hærerent memoriæ, scriptis concrederem: quandoquidem quenq̃ alium non satis nactus esses, qui aut id posset, aut qui tam amice id præstare moliretur. Rem certè mihi non arduam fore censuisti, quando totam dialecticam facultatem, siue ad Rhetoricam, siue ad cæteras tendentem disciplinas pluribus alijs fueram uoluminibus amplexus. Quamobrem conciliata iamprdem inter nos amicitia tuo obsequendum ardenti studio, nec longius differendum existimauit: tum quod magnifica & amplißima domus tua id ab omnibus eruditis nedum à me expostulet, tum quod honestißimum tuum esse desiderium nostra diffiteri non potest amicitia. Siquidem citra hanc unam facultatem nul-

nulla integrè teneri disciplina, nec alia ratione cunctis quottidie usurpatis uulgò sermonibus ubi quæpiam disceptatio oboriatur exurgatq; ambiguitas, ratum quicquam effici posse uideatur, unde fit ut non iniuria Plato *&* Platonici *thrincum quasi fastigium dicas cunctarum uocitarint disciplinarum: quod quasque res magnas & magnopere expetendas, oratione, sine hac duce transigere poßit nemo. ut iure ne tibi quidem tam ad priuata quàm ad publica munia obeunda, sine huius facultatis sacris accedendum censueris.* Proinde *age mi* Saluatice, *salua si modo uis tibi omnia, hanc demum unam toto pectore amplectitor disciplinam,* Vale.

θριγκὸς corona muri, apud Luci. et Homerũ.

GEOR.

GEORGII VALLAE PLACENTINI de expedita ratione argumentandi, Libellus.

QVEMADMODVM qui legendi, & lectorum sensus iter scire desyderant: primum elementa ac literas discunt, inde ad syllabas, à syllabis ad dictiones, quae partes dicuntur orationis, ab istis ad orationem perueniunt: Ita qui omnium disciplinarum cognoscere cupiunt instrumentum, rationem disputandi, in quinq; uocibus, quae uulgò praedicabilia dici solent, & categorijs, quae praedicamenta nominãtur, primò debent erudiri. Inde, ad quaestiones argumentorum, locos, locutionemq; transire. Postremò argumentationibus communiri, ut sua tueantur et aliena refellãt. De simplicibus itaq; uocibus ac significatis primò, mox de coniunctis quàm breuiter ac dilucidè à nobis fieri potuerit, loquemur. Simile.

mur. Receptum igitur iam apud omnes est Philosophos, prædicamenta numero decem esse, quasi omnium quæ in disputationem ueniant, quæpiam elementa: quod simplices uoces, simplicem significatum ostendant, & per se natura suapte inspiciantur, essentia, quantitas, qualitas, ad aliquid, ubi, quando, facere, pati, compositum esse, habere, quæq; sub ipsis sunt ac ab eis distributa, ut corpus, uacans corpore, animatum inanimatum, quod sub sensum cadit, & sensus expers, Zoophytum, quod ex stirpe & animali constat, ut urtica marina & spongia sentit, siquidem proprius accedentes. animal rationale & rationis expers, homo, equus, columba, scombrus, apes, aliaq;, quæ insecta dicuntur, dipsas, & similia, quæ species sub essentiæ genere positæ. Ita quæ sub cæteris iam memoratis sunt prædicamentis innumera. Hæ uoces ut simplices (rem enim unam numero referunt) ita principia sunt, quæ ad omnem disputationis ingressum prædiscenda, à quibus tanquam literis ad nexum aliquem, tanquam ad syllabas peruenimus, ut homo, equus, uincit, currit: ut sit, equus

Prædicamẽta decem.

cur-

currit, homo uincit. Decem nimirum ſunt hæc principia, quia neque ens, nec res, nec aliud ſimile principij nomen habere, niſi confuſum poteſt. at decem iam nominatorum prima, generaliſsima dicuntur, quæ ſub illis, ſubalterna, tum etiam ſpecies, quarum quæ ultima, & à qua ſtatim ad iniduidua deſcenſus eſt, ſpecialiſsima nominatur: ut homo, equus, anſer at eſſentia genus generaliſsimum, ſupra quod genus aliud non eſt. Quinque autem uoces quas cognitu diximus neceſſarias, his principijs alligantur, quæ ſunt genus, ſpecies, differẽtia, proprium, accidens, quæ inuentæ ſunt, quo diffiniendi ac diuidendi nobis innoteſcat diſciplina. Differentia, oppoſitionem in diuiſione oſtendit, ut ſubſtantia & accidens, corpus & incorporatum, animatum & inanimatum, animal & uacans anima, rationale irrationale. ubi eſt uidere hominem differentiam non dici, quod in diuiſione non habeat oppoſita: nam homini equus in diuiſione, aut aliud animal, non opponitur. at ſpecies dicuntur, homo, equus, anſer, pagarus. neque animal opponitur zoophyto, quia non è regione opponuntur. Alioqui

Ens. Res. Generaliſsima. Subalterna ſeu ſpecies Specialiſsima. Differẽtia.

qui differentia dicitur, qua genus excedit species, ut homo, excedit enim animal rationali: dicitur siquidem homo animal rationale, sed animal tametsi rationale habet potestate, non tamen etiam actu. Proprium. *Proprium in speciebus spectatur: ut est proprium hominis risibile, equi hinnibile, canis latrabile. Diuiditur proprium quadrifariam. In id quod soli inest speciei, non utique toti, ut homini geometram esse: uel toti quidem, sed non soli, sicut homini bipedem esse: uel soli & toti, sed non perpetuò, ut homini canescere: uel soli & toti & semper, ut homini risibile, qui tametsi non semper rideat, potentia tamen semper. ideo non ridentem, sed risibilem dicimus, & perindè proprium est, quod uniuscuiusque suum.* Accidens. *Accidens autem est, quod adest & abest præter subiecti corruptionem, ut albor, nigror, pallor, sedere, stare. Est tamen accidēs aliud quidem separatile, non separatile aliud. Seperatile quidem, sedere: Inseparatile uerò, aduncum nasum esse, uel repandum, uel simum, & similia. Ex his est uidere in prædicamentis faciem & immutationem quinque uocum elucescere. Nā quemadmodum in homi-*

hominis conditione sunt ascendentes & descẽdentes, & in obliquum tendentes, & cognationes ita in prædicamentis eam quinq; uoces faciem custodiunt, & ascendentium quidem locum tenent genera: descendentium uerò species sicut obliquæ euntium differentiæ. At mulier proprij, cognationes porrò accidentium. Simplices quoq; uoces sunt subiectum & prædicatũ. Subiectum de quo aliquid dicitur. Prædicatum quod dicitur de aliquo: ut, Plato disputat, hoc ipsũ Plato subiectum de quo dicitur disputat. Ita prisci, quibus accedimus potius quàm iunioribus, qui prædicatum subiectum et copulam partes faciunt orationis: de qua re ne sim hoc loco nimius, disputare in præsentia detrectabo. Prædicatum igitur, aut essentialiter dicitur de subiecto, aut essentiæ adhærendo. Si adhærendo essentiæ, facit accidens. Sin essentialiter, aut de indiuidibus dicitur, et non speciebus ac speciem facit, uel de speciebus seu formas libet (ut Ciceroni placuit) appellare, dicitur, aut de unica specie, & facit proprium, de uno siquidem solo risibile prædicatur: ita de uno hinnibile ac unum quodq; proprium, de sua specie prædicatur, aut

de pluribus speciebus prædicatur, & uel in eo quod quid est, ac facit genus. Nam dicenti quid est homo? Respondemus animal, et quid animal, occurrimus, essentiã; tam enim animal quàm essentia genus, essentia quidẽ animalis, animal uerò hominis, aut in eo quod quale quid est, & facit differentiã. Interroganti enim quale quid est animal homo? occurrit rationale quæ differentia est, & qualis quæ est essentia animal? sciscitanti occurritur animata sensibilis, differentiæ siquidem hæ sunt animalis, sequũtur utpote inferiores species ipsũ genus: inde differẽtia, quod proprio sit uniunrsalior: inde proprium quod essentialibus magis affine sit & cognatum in eo quod quid est prædicatum. Post accidens utpote essentiæ aduẽtitium prædicatum in eo quod quale. Verumenimuero quoniã prædicantiũ quædã æquiuocè prædicãtur, quædã uniuocè, quædam denominatiuè, quia in libris expetẽdorũ ac fugiendorũ pluribꝰ id persecutisumꝰ, satis erit cognitiõis tenuis causã paucis cõpræhẽdisse. Aequiuocũ igitur est, cuiꝰ nomẽ solũ cõmune præter nomẽ uerò essẽtiæ ratio alia, ut hæc uox canis terrestris ẽ et marini et cœlestis. Præter nomẽ aũt ratio

Aequiuocũ

tio essentiæ cuiuslibet hoῃ ppria ac sua est, aliã siquidẽ sciscitantibus terrestris, aliã marini, aliã cœlestis reddemus deffinitionẽ. Vniuoca porrò quorũ nomẽ cõmune & præter nomẽ ratio essẽtiæ eadẽ: ut animal, et homo, et equu⁹, quib⁹ præter nomen ratio essẽtiæ eadẽ essentia siquidẽ animata sẽsilis tã homo quàm equ⁹. Denominatiua porrò, quæ ab alio casu differũt præterq̃ nomẽ habet appellationem, ut à Grammatica Grãmaticus à Musica Musicus, quæ & nominis & rei habẽt cõmunicationem, et differentiã rei et differẽtiã nominis sicut etiã ostẽdit diffinitio, quæ enim sũt ab aliquo, cõmunicãt in eo quod ab eo sed non unum & idem sunt: differunt siquidem casu ut Grammatica Grammaticus, in reliquis tamen communicant. Illud pariter nos ne lateat æquiuocis è regione opponi polyonima rem in nominibus differẽtibus habentia communẽ, ut ensis, gladius, machæra, spatha. Vniuocis è regione obijci heteronima quæ differentiam rei & nominis habent, ut homo & albor, nam alterum animal, alterum color, locum medium inter hæc quattuor obtinẽt homonima in quam polyonima, synonima, & heteronima est paronimũ,

Vniuoca.

Denominatiua.

quaten⁹ enim cõmunicationẽ habet nominis, aßimulatur æquiuocis seu homonymis: at dißimile polyonimis et heteronimis: quaten⁹ porrò nominis habet differẽtiã, aßimulatur polyonimis, et heteronimis, at dissimile æquiuocis & uniuocis: rursus ubi rei habet commuuicationẽ, aßimulatur uniuocis et polyonimis dißimile æquiuocis et heteronimis ubi rei differentiã habet, aßimulatur æquiuocis & heteronimis. Sed dißimile uniuocis & polyonimis.

DE ESSENTIA.

Eßentia quid.

SSENTIA *igitur res est subsistens & per se quatenus essentia existens alio non egens, tametsi ortui ac geniture subſtet sicut cumprimum producta est: nã solus Deus ortu caret, & propriè per se existit, quia ab omnibus quoddam absolutum ac seiunctum est, at reliqua prædicamenta circa essentiam.* Nouem *siquidem prædicamẽta adsunt et absunt, præter subiecti, quæ est eßẽtia corruptionem: quippe quæ accidentis nomine nuncupãtur. Magnum namque & paruum, quod quantum est in ui sua non persistit, quod incrementum & deminutionem*

subeat

ſubeat ad corporis habitudinem. Cõtinentia & parcitas maior & minor eodem manente ſubiecto, ut homine, pueri ſiquidem ad uirilem ætatem excreſcimus in eademq́; eſſentia permanemus, quantitate differentes. Itidem nunc album, nunc nigrum, idem cernitur qualitate diſtinctũ ubi eadem eſſentia, & qui nunc amicus mox inimicus, differt in eo, quod ad aliquid, cum tamen eſſentia non mutetur, & nunc quidem Placentiæ nunc uerò Genuæ, quod ubi eſt prædicamẽti, nec alteram admittit eſſentiam. Præterit nũc & idem manet quod erat ſubiectum, idq́; eſt quãdo. Modò ſtat, modò ſedet, quod eſt compoſitum eſſe, & armatum eſt, et inerme, quod eſt habere. Cædit aut ſecat idem manens eſſentia neutiquam immutata, eſtq́; prædicamentum facere, & ſecatur quis: aut cæditur immutata eſſentia, eſtq́; pati. Decem uerò nec plura ſunt prædicamenta, id quod ex quadam certum eſt diſtributione, quæ eſt huiuſmodi. Ens aut in ſubiecto ẽ, aut non eſt in ſubiecto, quod in ſubiecto nõ eſt, facit eſſentiam, quod aut per ſe inſpicitur, aut non per ſe, quod non per ſe facit ad aliquid affecta, ſiquidem ſunt quæ ad aliquid, ideo non per

ſe ſpectatur et alium referunt. Filius enim patrẽ refert, ſeruus autem dominum, & frater fratrẽ, & prorſus quæcũq; ſunt ad aliquid talia. Quod porrò per ſe aut diuiſibile eſt, & facit quantum, aut indiuiſibile & conſtituit quale: reliqua ſex prædicamenta ex horum mixtione gignuntur. Eſſentia namq; cum quãto mixta uel in loco ſpectatur & ubi prædicamentum facit uel in tempore, et quoniam efficit, cum qualitate mixta uel actionem habet, eſtq; facere, uel paſsionem, & eſt pati. Cum eo autem quod eſt ad aliquid conueniens, uel in alio ponitur & compoſitum eſſe dicitur, uel ei accommodatur atq; adijcitur alterum, eſtq; habere. Item circumpræhendit & facit habere, compræhendit enim tunica corpus, & uirtutes & uitia animam. Rurſus quemadmodum eſſentiæ, ita & quantitati nihil eſt contrarium, ob hoc inuicem communicãtia ſunt proxima: qualitas anteit quod eſt ad aliquid, quoniam quale per ſeſe eſt, ad aliquid auten affectũ ac in relatiõe poſitũ eſt. Reliqua his ſubſtruuntur ubi nãq; præcedit quoniam quod locus immobilis, tempus uerò mobile, atqui quies motum præcedi & principiũ ortũ ipſum & immobilitas motũ
face-

facere, antecedit pati, quoniam facere quàm pati nobilius est. Compositum esse præcedit habere, quod poni quàm circumponi simplicius. Rursus essentiæ suum & peculiare est non suscipere magis & minus, nō enim magis animal homo quàm equus. Qualitatis autem, suscipere magis & minus. Album siquidem magis & minus dicitur, ita cætera accidentia qualitatis. Quantitatis propriū est, æquale et inæquale: ut palmus, ulna: ut tres tertiæ ulnæ unius, uni ulnæ æquales, et & quinque & decem inæqualia. At bis quinq; ipsi decem æqualia: eius porrò quod est ad aliquid proprium est opposita colligere, Nam patre existente est etiam filius, & domino existente est seruus, ubi proprium est compræhensio. sicut ipsius quando non permanere, sed effluere facere est actio, ut pati paßio. Compositum esse, est proprium situs, ut habere adiectio. Diuiditur autem essentia in corpus & uaçans corpore. Corpus inanimatum & anima carens, animatum in sensibile & sensu uacuum, sensibile in animal & zoophytum. Rursus animal in rationale & ratione carens. Species autē ultima, ut homo, in indiuidua: ut Socratem, Pla-

tonem, Georgium, Eucarpum. Quantitas diuiditur in lineam, superficem, corpus, locum, tempus, numerum, & orationem, & quantum quidem aliud est continuum, aliud discretum. Continui quinq; sunt nominatæ species. Discreti reliqua duo, numer⁹, et oratio. Rursus quāti quoddam est situm habentium ad se inuicem earumq; in ipsis constiterunt particularum, ut linea, superficies, corpus, locus, quoddam non habentiū situm, ut numerus, tempus, & oratio. nam licet tempus sit continuum, nō tamen etiam habet positionem, quod non perstet. at quod non perstat quopacto positionem habere potuerit? Rursus à quanto, quattuor effluūt mathematicæ. nam cōtinuum: uel immobile est, & Geometriam facit: uel mobile & procreat Astronomiam. Discretū uel per sese inspicitur, & facit Arithmeticā: uel ad alterum affectionē habet, et facit Musicam. Qualitas, diuiditur in habitum & affectionem paßibilem qualitatem, & paßionem, potentiam et impotentiam, figuram et formam. Habitus est, intensio affectionis & in sese permanentiæ ex iugi & exercitata actione, ut in naturam transire uideatur, & quædam comparata usu natura
habi-

habitus etiam nomen obtinent, quæ à natura sũt nobis insita nedum affectione, ut uisus, & cæteri sensus. Paßiua qualitas similiter est, paßionis incrementum intensio'que difficulter delebilis: plane'ue indelebilis. Non defuerunt philosophi qui in moribus pariterq; disciplinis habitum dicerent paßiuamq; qualitatẽ in ira, odio, reliquisque perturbationibus ex langore. Caliditates porrò & frigiditates nunc in habitu & affectione ponerent, nunc in paßiua qualitate & ægritudine, & perinde à participando habitus uel affectio iure dici uidetur caliditas. ab alterando autem paßiua qualitas uel paßio. Potentia ut in infante cum dicimus cursorem, uel iracundum esse potentia Grammaticum, uel Musicum, uel Astronomum, et omnino eorum quæ in præsentia non poßit exercere, at temporum accessu cõtingens ut id poßit efficere. Impotem uerò cum qui capax non est natura ad aliquam olim obeũdam actionem, ut homini uolare, impoßibile est, & aquilæ in aqua uitam ducere, et equo sermocinari, & cætera quæ factu impoßibilia. Figura dicitur linearis effictio reiq; alicuius expreßio, forma prominens, qualitas substantia'ue, et idea

& informatio, & interpolata coloratio. Sunt *qui figuram in rebus accipiant inanimatis*. For*mam uerò in rebus animatis*. Alij *figuram quidem fastigiosè procedentem*: Formam *uerò supernam uocant superficiem*. Ad *aliquid generalius distributum, quadrifariam diuiditur, cui sententiæ* Grammatici *quoque astipulantur in naturam, fortunam, artem, & propositum*. Vbi *distribuitur simpliciore modo in sursum, deorsum, antè, ponè, dextrorsum, leuorsum, sed horum singula uariam habent affectionem: nam eius quod est sursum, multæ differentiæ, in nubibus, in æthere, in astris, ad polum, supra polum*. Similiter *deorsum, & reliqua, in infinitum particularioribus locis euariantur*. Q*uando autem diuiditur in præsens, præteritum, & futurum tempus*. Pre*sens in diuiduum, reliqua diuiduntur*. Facere *distribuitur in rem, & orationẽ, & sensum interiorem*. Actio *per manuum exercitum, per'que instrumenta omnia, & horum singula in suas actiones*. Sermo *in omnium nationum idiomata*. Interroganti *namque, quid hic mihi facit? occurrimus, sermocinatur, disserit, intel-*

ligen-

ligentia excutit. Pati in ea quæ in anima ſunt, & quæ in corpore, quæ paßiones ſunt infinitæ. Compoſitum *eſſe diſtribuitur in ſtatum, ſeßionem, recubitū, quorum ſingula ſuas habēt differentias.* Nam *ſtatus eſt, uel in tota planta, uel in extremis digitis, uel geniculantibus, uel aſcenſu æquali, uel inæquali, ambobus pedibus, uel uno cruris nixu.* Seßio *quoque recta, prona, ſupinata, alterna poplitis in genua mutatione, & ſimilibus.* Recubitus *pariter ſupinus, pronus, obliquus, atque ita in cætera.* Compo*ſitum eſſe quoque eſt uidere, ut in aceruo frumenti, harenæ, ut in oleo, aqua, & ſimilibus.* Et *uarijs agendi figuris* Habere *diſtribuitur, ſicut in armatum uel quomodocunque tectum eſſe.* Permutatione *aliqua aut impoſitione, ut in modio, in fidelia, reliquis'que uaſis. dicimus namque modium habere triticum, uinumúe habere fideliam.* In *poſſeßionem, ut cum quis habet opes, iugum fert uel habet, & ſimilia.*

De

DE QVAESTIONIBVS.

XPOSITIS simplicibus rebus ac uocibus, de quibus omnis oritur ambiguitas, consequẽs uidetur, ut ambiguitatũ, siue quæstionum genera ostẽdamus, quæ ueterum consensu philosophorũ, aut soli Deo, uel naturæ cœlesti sunt cognita, aut omnibus obuia, aut solis peritis hominib⁹ explorata, quæ soli naturæ cœlesti cognita nefas indagare: quæ omnibus certa, delirum est disputando exquirere, sola restant igitur peritis duntaxat explorata ratione & intelligentia patefacere, quorum ratio est omnino quadripartita. Quæritur siquidem an sit, quid sit, quale sit, & cur sit. An sit, ut, an Vlysses Aiacem occiderit, an ultra Indiam sint populi, an Genua à Magone pœno sit diruta, et à Romanis restituta, quid sit homo, quid sit eclipsis, quid sit continentia, quid sit electrum. Quale sit, ut qualis sit Indica natio, qualis fuerit Plato, qualis nardus Celtica, qualis Neroniana uia. Cur sit, ut cur cœlum rotundum, cur homines ciuitates condiderint, cur leges, quibus

teneren.

teneretur sciscendas esse existimauerit, cur Gallorum rex in Italiam duxerit exercitum. Proinde an sit coniectura explicatur hoc modo: ut cũ quæritur natura'ne sit ius inter homines, an opinionibus: aut cũ quæritur, quæ fuerit origo cuiusq; rei, ut quæ origo Grammaticæ aut rhetoricæ disciplinarum'ue reliquarum: aut de interitu ut num sit in homine uirtus interitura, quid sit difinitiõe explicatur: ut cum quæritur, quid sit iusticia, quid sit sacrilegus, quid sit æther, propriũ ne sit recte loqui Grammatici et ornate dicere, sit'ne proprium oratoris, aut quot sunt partes orationis, quot sunt uirtutum genera, aut si quæritur, quæ sit natura auari, seditiosi, gloriosi, insulsi. Quale, sit ne appetẽda gloria, an expeten pecunia, laus'ne an opes magis expetendæ, nũ fugienda paupertas, æquum'ne sit ulcisci iniurias, honestũ'ne sit gloriæ causa mortẽ obire, cur sit finem spectat & coniectura explicatur.

DE SEDIBVS ARGVmentorum pariterq; argumentis.

POSTEA quàm quæstionum genera cognita sunt. ut omnis soluatur ambiguitas opꝰ est argumẽtis, quæ aut arte depræ-

deprehensa teneatur, quibus de locis eruantur inspiciendum est. Et quoniam dialecticorum seu probabilium cupis habere cognitionem, demonstratiuorum & sophisticorum locos missos faciemus, quos tibi in in nostro magno licebit opere expetendorum ac fugiendorum intueri, nũc demum probabilibus erimus contenti. Sunt ergo Loci, unde probabilia educuntur argumenta, argumentorum ipsorum sedes, quorum alios extra dicendi rationem ad id quod in controuersia positum est, comprobandum accipimus. alij. quos ex causa trahimus, illos artis expertes, hos artificiales solemus appellare. Ex illo priore genere sunt, præiudicia, rumores, tormenta, tabulæ, iusiurandum, testes. ex altero sunt, ex toto, ex partibus, ex nota, ex coniugatis, ex genere, ex forma, ex similitudine, ex differentia, ex contrario, ex adiunctis, ex antecedentibus, ex consequentibus, ex repugnantibus, ex causis, ex effectis, ex comparatione maiorum, aut parium, aut minorum.

Præiudicium itaque dicitur res, quæ cum statuta fuerit, affert iudicaturis exemplum quod sequantur: ut à senatu aduersus Milonem. Con

firman.

firmantur præcipuè duobus, autoritate eorum qui pronunciauerunt, & similitudine rerum de quibus quæritur. erit ergo à præiudicio argumentum huiusmodi. Senatusconsulti de hac re præiudicium latum est: non est ergo quod de ea plura dicamus. Nam aduersus consulta senatus, decreta'ue principum uel magistratuum, remedium nullum est.

Rumor ac fama publicum testimonium est: quod qui uult infringere sermonem uocat sine ullo certo autore dispersum, cui malignitas dederit initium, incrementum credulitas, quod fraude inimicorum alicui poßit accidere innocentißimo.

A' tormentis probamus, cum dicimus inuentam eiusmodi in quæstionem ob uera fatendi neceßitatem. Contra tormenta, dicit ipsa esse plerunque causam falsa dicendi, quod alijs patientia facile, mendacium facit alijs infirmitas necessarium.

A' tabulis, aut pro tabulis, aut contra tabulas, quas scimus refelli ac recusari, id notius est argumentandi genus, quàm ut pluribus hoc tempore uideatur explicandum.

A' testi-

A testimonijs argumentatur, circa quæ patronus causarum sudor, pro testimonijs & contra testimonia quo pacto argumentandum, res ipsa nos admonebit.

A iureiurando argumentabimur, magnum momentum uideri, à uiri autoritate inductum, aut à uiri improbitate refellemus.

Peruulgata satis hæc sunt argumentorum genera, quæ artis dicuntur expertia, & ex ea quæ agitur causa, facile nobis suggeruntur. Quare ad artificialia transeamus.

A toto igitur ducitur argumentum, cum quod in quæstione positum est, definiendo comprobamus. Definitio propriè per genus & differentiam fit, ut homo est animal rationale. Rhetorica est ars bene dicendi. Sed aliquando loco definitionis utimur descriptione, ut homo est animal bipes, cuius caput in cœlum attollitur, & binæ ab humeris dependent manus, et eo modo reliqua. Si ergo quæstio de toto aliquo, ea definiendo diluitur. Est autem definitio (ut Plato inquit) breuis oratio, subiectæ rei naturam ostendens. Vt autem Aristoteles: Deffinitio est oratio quæ id quod diffinitur, explicat quid sit, hæc igi

tur

tur propriè per genus & differentiam, ut diximus, id facit. sed aliquando etiam diuidendo, ut genus in species. aliquando partiendo, ut totum in partes: ut si fuerit quæstio de animali quid sit, de toto animali quæritur. per genus ergo & differentiam diffiniendo diluo quæstionem: cū dico, animal est substantia animata sensilis. diuidendo autem idem ostendo obliquè dicendo, animal est, quod partim in terris, partim in aquis partim in aëre uitam ducit. Partiendo hoc modo: animal est quod anima constat sensibili & corpore. Aliquando desinimus à contrarij remotione, ut Horatianum illud: Virtus est uitium fugere, sapientia prima Stultitia caruisse. Si fuerit ergo quæstio, an concha maris sit animal, à toto nempe ab animali traho argumentum per definitionem, dicendo, animal est substantia animata sensilis: concha maris est substantia animata sensilis, ergo concha maris est animal. Ex partium enumeratione trahitur argumentum:- ut quæratur, an montis crypta sit domus, diluitur quæstio hoc modo: domus constat solo, fundamento, ac parietatibus consurgit, & tecto supernè contegitur: crypta non est huiusmodi,

k non

non ergo domus.

A nota uerbi seu etymologia.

A' nota uerbi seu etymologia locus ducitur argumenti, cum quod in quæstione positum est etymologia dissoluitur, ut si quæratur de quopiam, an sit locuples, ab etymologia argumentabor hoc modo: Locuples est, qui locis abundat, abundat autem locis ille, est ergo locuples. potest & per negationem comprobari: ut quod ex humo non est, id nõ est homo: non est autem ex humo anima, non ergo anima est homo.

A coniugatis.

A' coniugatis. Coniungata dicuntur, quæ sunt ex uerbis generis eiusdem, ut prudens, prudentia, prudenter. ut si quæratur de quopiam, sit'ne prudens, arguetur esse hoc modo: Prudenter agit, ergo prudens est. Ita iustè agit, ergo iustus: Ager est cõpascuus, ergo licet cõpascere.

A genere.

A' genere. Sicut à toto diximus partes con probari partiendo, ita à genere species diuidendo comprobamus. Nam cum rhetorica in partes diuidatur, inuentionem, dispositionem, elocutionem, memoriam, & pronunciationem: si quid fuerit harum partium, ostendemus esse inter partes rhetoricæ collocandum. At cum eiusdẽ artis sint species, demonstratiua, deliberatiua,

tiua, iudicialis, in quas rhetorica genus diuiditur ostendemus si qua oratio structa, in harum aliqua fuerit specie, totam eò confluere rhetoricam, & partes ipsius ibidem inueniri, & si si quis moriens legauit argentum uxori omne suum, quæratur num etiam numerata domi pecunia legata sit, à genere eruetur argumentum hoc modo: Omne argentum uxori legauit maritus, atqui numerata domi pecunia argentum est: ergo & numerata domi pecunia legata est.

À forma siue specie, est cum sicut à partium enumeratione, totum comprobrari diximus: ita à specie genus demonstratur, quæ hoc modo distinguuntur. Si totum uelimus ostendere, omnes nobis partes sunt ostendendæ: nam si orationis partes non octo, sed pauciores attingamus, non poterimus omnem orationem illis concludere. uelut si rhetoricam tanquam totum quoddam uelis per inuentionem & dispositionem compræhendere, non poßis: Contrà uerò ipsam tãquam genus ostenderis, una duntaxat expressa specie, uel iudiciali, uel deliberatiua, uel demonstratiua, ut rhetorica depræhenditur, ubi iudicialis fuit oratio. Vt quoniam A forma siue specie.

respublica ueterum ferè consensu tres habet species, quæ populi, quæ paucorum, quæ unius potestate regatur, ad genus, quod est respublica constituendum una harum satis erit.

A similibus. A similibus argumentum est, ut si continentia uirtus est, et abstinentia. si fidem debet tutor, & procurator. ac sicut in inductione de qua post: ubi de argumentatione interrogando, ut prudentiáne est uirtus, & iusticia non est? Item si feræ partus suos diligunt, quánam in liberos nostros indulgentia esse debemus?

A differentia. A differentia, non si læticia bonum, & uoluptas. non quod mulieri idem & pupillo. si barbarorum est in diem uiuere, nostra consilia sempiternum tempus spectare debent. ac in utroq; genere & similitudinis & dißimilitudinis exēpla ponunt oratores ex aliorum factis, aut dictis, aut euentis, fictæq; narrationes plerunque ponuntur.

A contrario. A contrario. Si Gracchus nefariè: præclarè Opimius. Si frugalitas bonum, cur non malum luxuria? Si malorum causa bellum est, erit emendatio pax. Si ueniam meretur quod imprudens nocuit, non meretur præmium, qui imprudens

imprudens profuit? per interrogationem, ut Horatianum illud: Descriptas seruare uices, operumq; colores, Cur ego si nequeo ignoroq; Poëta salutor? & rursus: Cur nescire pudens praue, quàm discere malo?

Ab adiunctis. Si pietati summa tribuenda laus, debetis moueri cum Q. Metellum tam piè lugere uideatis. Si bonum iusticia est, rectè iudicandum. Si malum perfidia, non est fallendũ. Quod quis nõ habuit, quomodo perdit? Quem quis amat, sciens non lædit. Quem quis hæredẽ suum esse uoluit, charum habuit. *Ab adiunctis.*

Ab antecedentibus. Si uiri culpa factum diuortiũ, et si mulier nunciũ remisit, tamẽ pro liberis manere nihil oportet. Si natũ est, morietur. Si multis cumulabat officijs, diligebat, colebat. *Ab antecedentibus.*

A` consequentibus. Si & ferro ille interfectus, & tu inimicus, & cum gladio cruento cõpræhensus in illo ipso loco, & nemo præter te uisus est, & causa nemini fuit occidendi, & tu semper audax, quid est quod de facinore poßimus dubitare. Item, ut pro Opio Cicero: Quos educere inuitos in prouinciam non potuit, eos inuitos retinere qui potuit? Consequens enim *A` consequẽtibus.*

 est,

est, eos qui inuiti duci non potuerunt, inuitos non potuisse retineri. rursus, Si portorium Rhodijs locare honestum est, & Hermocreonti conducere. & quod discere honestum est, & docere. Idem efficit Domitij Afri sententia: Ego accusaui, uos damnastis. Consequensq́; natus est, ergo morietur.

Ex repugnantibus.

Ex repugnantibus. Qui sapiens est, stultus non est, ut Craßi illud: Non si Opimium defendisti Carbo, idcirco te bonum ciuem putabant: simulasse te et aliud quidem quæsisse perspicuũ est: quod Gracchi mortem sæpe in concionibus deplorasti, quod P. Africani necis socius fuisti, quod eam legem in tribunatu tulisti, quod semper à nobis dissensisti: Et per interrogationem unde peracuta efferuntur enthymemata, de quibus mox, hoc modo: Paucos ciues metuis occidere: ne respublica intereat nihil alloboras? Hunc quem non accusas, damnas, & quem de te benemeritum autumas esse, malè mereri acclamitas? Itẽ id quod scis, prodest, & id quod nescis, non obest.

Ex causis.

Ex causis, ut auaritiam si tollere uultis, mater eius tollenda luxuries. Si sapientia bonum uirum

uirum facit, bonus uir est utiq; sapiens. ideoq; boni est honestè facere, mali turpiter: & qui honesta faciunt boni, qui turpia mali, rectè iudicantur. Hoc genus ad exhortandum plurimum ualet: Virtus laudem facit, sequēda igitur. at Voluptas infamiam, fugienda igitur. Scientia gloriam parit, discendum igitur. Imperitia rerum, contẽtum gignit, uitanda igitur.

Ex effectis non difficile fuerit trahere argumentum. nam ut causa quid sit, futurum indicat, ita quod effectum fuerit causa demonstrat. Dies est, ergo sol lucet super terrā. Peperit, ergo cum uiro concubuit. Hic locus oratoribus et poëtis, & quandoq; philosophis, ac eis omnino qui ornatè & copiosè loqui possunt, suppeditat mirabilem copiam dicendi, cum denunciant quid ex quaque re sit futurum. Causarum namque cognitio, cognitionem facit euentorum. Suas tamen effectorum causas oportet adducere: nam sicut corpus in lumine umbram necessariò facit, & ubicunque est umbra, ibi esse corpus ostenditur: ita necessarium non est, ut qui coloratus, à sole sit. iter quoque puluerulentum facit, sed non omne iter puluerem mo Ex effectis.

uet, neq; quisquis puluerulentus, ex itinere est.

Ex comparatione. Ex comporatione maiorum. Si bona existimatio diuitijs praestat, & pecunia tantopere expetitur, quanto gloria magis expetenda est? Itē, Si quis sacrilegium facit, faciet et furtum. Si adulterum occidere licet, & loris caedere.

Ex minore. Ex minore, hic paruae consuetudinis causa huius fert mortē tam familiariter, quid si amasset? quid hic mihi faciet patri? rursus, Qui facile ac palàm mentitur, peierabit. Iterum. Si furem nocturnum occidere licet, quid latronem?

Ex pari. Ex pari: ut, Est eiusdem & eripere contra rempublicam, & largiri pecunias. Iterum, Qui ob rem iudicandam pecuniam accepit, & ob dicendum falsum testimonium accipiet. rursus, Quae poena aduersus patris interfectorem iusta est, eadē aduersus matricidā iustè infligitur.

QVI LOCI QVIBVS CONgruat quaestionibus.

EMORATI hactenus omnes loci ad quaestiones plerasq;, sed alij ad alias aptiores. Ad coniecturam igitur maximè

mè apta, quæ ex causis, quæ ex effectis, quæ ex coniunctis sumi possunt. Ad definitionem autẽ pertinet ratio, & scientia definiendi: atq; huic generi finitimum est illud quod à Cicerone appellatur de eodem & de altero: quod genus forma quædam est definitionis. Nam si quæratur, sit'ne idem pertinacia & perseuerantia, rex & tyranus, tutor & curator; definitionibus iudicandum est. Loci autem conuenient in definitione consequentes, antecedentes, repugantes, & adiuncti, & præterea qui ex causis & effectis: ut si hanc rem illa sequitur, hanc non sequitur: aut si huic rei res, illa antecedit, huic nõ antecedit: aut si huic repugnat, illi non repugnat: aut si huic rei, hæc illius alia causa est: aut si ex alio hoc, ex alio illud effectum est. ex quo uis horum id de quo quæritur, idem'ne an aliud sit inueniri potest. Ad tertium genus quæstionis, in quo quale sit quæritur, cadunt quæ in cõparatione sunt memorata, quæ expetẽda, quæq; fugienda, animi, corporis, & externa commoda uel incommoda. Cum de æquo & iniquo quæritur, æquitatis loci colliguntur, qui sunt & natura & instituto. natura ut quilibet sua

Ad quæstionem an sit.

Ad quæstionẽ quid sit.

Ad quæstionẽ quale sit.

tueatur. Instituto, aut lege, aut pacto, aut moris uetustate confirmata, omnia suggerunt nobis argumenta. itidem pietas, sanctitas, iusticia aut æquitas amentatas nobis ad ineundum certamen hastas abunde suppetunt. Quarto generi, cur sit conueniunt omnes qui coniecturæ loci sunt, à nobis dicti. Deniq; cum sint quæstionum genera duo præcipua: unum infinitũ quod thesim Græci, nostri propositum: alterum finitum, quod illi hypothesim, nostri causam uocant, ac de primo satis multa hoc tempore dictum sit, paucis secundum quoque concludamus, quod solum temporis, personæ, loci'que complexu continetur.

Ad quæstionẽ cur sit.

DE QVAESTIONE causæ.

EBVS itaq; in omnibus argumentamur, aut ex eo quod personis, aut ex eo quod negotijs attributum est. Personis quidem attribuuntur nomen, natura, uictus, fortuna, habitus, affectio, studia, consilia, facta, casus, orationes.

No-

Nomen, quo ſinguli nominantur proprio ac certo uocabulo, ab eo ſæpe etiam poëtæ aliquod ſibi aſſumut ad probandum, improbandum'ue argumentum, ut Plautinum illud in Bacchidibus: Adeon' me fuiſſe fungũ, ut qui illi crederem, cũ ipſum mihi nomen eius Archidemidis clamaret adempturum eſſe ſi quid crederem. Loci quoque nomen præbet argumentum: ut idem poëta in fabula quæ Menechmi inſcribitur: Propterea huic urbi nomen Epidamno inditum eſt, quia nemo fermè huc ſine dãno deuortitur. Natura aut diuina, aut humana, humanæ una uirilis, altera muliebris, natio quoq; ut græca, latinaq;: aut barbara patria, ut Genuenſis an Veneta: cognatio, ut qui maiores, qui conſanguinei: ætas, puer an adoleſcens uel natu grandior præbent argumentum. Commoda quoque & incommoda in natura conſiderantur animo corpori'ue inſignita, ut ualetudo, imbecilitas, longitudo, breuitas, forma, deformitas, uelocitas, traditas, acumen hebetudo, memoria, obliuio, comitas, officium, prudentia, patientia, & contraria, & denique talia omnia, quæ à natura inuehuntur. Nomen. Natura.

Nam

Nam similes parentibus ac maioribu
filij creduntur, ut inde honestetur
uendi causæ fluant. Si quoque natic
gentibus sunt mores, patria: quoniam
leges sunt, & instituta, & opiniones,
latrocinium facilius in uiro, ueneficiun
na credatur. Aetas, quia aliud alijs anin
conuenit. Educatio & disciplina, quo
fert plurimum, à quibus, & quo quisq
stitutus. ducitur quoq; in argumentum
libidinis: ut robur petulantiæ. atq; in uic
Fortuna. spectabuntur. In fortuna, seruus an libe
ples an pauper, priuatus an cum potest
ea iure'ne an iniuriaria, felix & clarus, a
trà. quales liberos habeat, & si de mortu
ritur, quali morte decesserit.

Habitus. In habitu, ut trahi argumenta ind
sint, consideratur animi aut corporis co
& absoluta aliqua in re perfectio, uirtu
tis'ue alicuius perceptio corporis quoq;
commoditas, non natura data, sed studio e
dustria parta.

Affectio. In affectione animi aut corporis, ex te
re aliqua de causa commutatio: ut lætitia,

d

ditas, metus, molestia, morbus, debilitas, & id genus alia. In studio, quod est assidua & uehemens uoluntatis in re aliqua occupatio, ut grāmatica, rhetorica, geometria, mercatura.

In consilio, quid adhibuisse uideri potuerit ex eis quae tentauit aut peregit. Consilium.

In factis, in casu, in oratione, quid fecerit, quid acciderit, aut quid dixerit. Hæc ac talia personis deputantur, unde uis argumentorum non parua erui potest. In negotijs quid antecesserit, quid in re ostendatur, quid consecutum sit spectatur, causa quoq; omnium consideratur. Capitur argumentum à loco, à tempore, à modo, ab occasione, à facultate, ex opportunitate inquam loci, ex magnitudine, ex interuallo, longinquitate, propinquitate, solitudine, celebritate, & natura loci commoda uel incommoda, ad id perpetrandum, de quo est quæstio. In tempore, interdiu an noctu, præsens, præteritum, futurum, suggerit argumēta. Nam iamdiu facta, in fabularum uidentur numerum peruenisse. Consideratur etiam quid ocyus & quid ocyssimè, aut contrà: uti magnitudo negotij, multitudóue melius colligatur. Facta.

Oc-

Occasio. Occasio est, tempus habens in se al
idoneam faciendi aut non faciendi op
tatem. ac sicut in tempore spacium, ita
sione spectatur opportunitas. hæc aut
aut communis, aut singularis. Publica,
dies festi, nūdinæ, bellum. Cōmune, qu
fit tēpore, ut meßis, uindemia, æstꝰ, frig
uatim, ut nuptiæ, funus, cōuiuiū, somnu
do, quemadmodum & quo animo factum
guramur. Cuius partes, prudentia & im
tia, inscitia, casus, neceßitas. In facult
quomodo facilius confici uel non cōfici,
quæritur potuerit. Hi ferè, & consimil
loci, unde educi ferè ad omnem diluēdam
stionem possunt argumenta.

DE LOCATIONE ARG mentationis.

VPEREST ut de a
mentationū locatione dica
In qua re tractanda, ne ex
li difficilem faciamus aggr
multa (meras planè præstig
omittemus, quæ ad argumentandū mētem n

modò non explicant aut adiuuant, ſed implicãt atq; præpediũt. Q*uis namq; hypotheſes (ſuppoſitiones nominare ſolent iſti) citra cuiuſpiam traditionem proponere non cognouerit? aut propoſitas confuſa omni abacta barbarie non deprahenderit?* Nam proponentem, *omnis homo eſt omnis homo, quis non cernat falſum enunciare, idq; ex loquendi more: terminorum expoſitionem, uerborum & orationum interpretationem ſolent barbari homines appellare, quæ prorſus ridicula, ſermonumq; laruæ quædam ſunt, quòd ab uſu omni remotæ ciuili ſint.* Deinde *hæ, ſi quæ paulo remotiores fuerint loquendi conſuetudines, de grammatica facultate uſu'que dicendi clariſſimorum autorum, facilè percipi poſſunt, atq; innoteſcere. ut non Ariſtotelicum, non* Platonicum, *non cuiuſquam alterius eminentis philoſophi iudicium hæc iurè attingenda cenſuerit. faceſſant ergo iſta à nobis quoque, quæ diſſerentibus non tam proſunt quàm officiunt.* Q*uid porrò unamquamque rem conſequatur, aut nõ conſequatur, Cõſequentias iſti uocant, memorandum exiſtimarem, niſi apud*

pru-

prudentes non inquam stolidos me f
ba cognoscerem: quos modo in uer
nulla, ambiguitas nulla occurrat, qui
mum potest occurrere? Reliquum igit
ea duntaxat prosequamur, quæ ad ar
tionis structuram faciunt, quæ doctis
philosophi qui'que aperienda putauer
eatenus negligēda nō sunt, quatenus ei
diluitur ambiguitas, si modò certis d
rationibus concludantur. Cum igitur
gumentatio rebus & uerbis constet, ac
satis dictum, superest ut uerba & uerb
cturam ostendamus. Argumentosæ ig
iuslibet orationis, duæ omnino sunt par
men, & uerbum. siquidem quæcunque is
ciuntur, non tam partes quàm partium a
cula, & ueluti pedamenta quædam non
Nomen. da sunt. Nomen, ut Plato. Verbum, ut dis
Verbum. ut sit explicata oratio, Plato disputat. Acc
Vniuersalis. tia orationis sunt, Vniuersalis, Particulari
definita, Singularis, quæ quantitatem expr
Indefinita. Vniuersalis, ut quilibet homo est risibilis.
Particula. nita, est homo risibilis. Particularis, Euc
Singularis. ratiocinatur. Singularis, hic ambulat. Itē u

aut ſimplex, aut connexa. Simplex, ut dies eſt. Connexa, ut ſi dies eſt, nox non eſt. Nec nō negandi, aut aiendi qualitate inſignitur: ut Eucarpus legit, Eucarpus non legit. In quibus omnib⁹ bini conſiderandi ſunt termini, qui ſubiecti ac prædicati nomine iam recepto apud omnes ſolent nuncupari. Eſt autem Subiectum, de quo aliquid dicitur quod ſubſideat paſsionib⁹: ut Eucarpus ridet. eſt ſiquidem Eucarpus, in quo ridendi paſsio. Prædicatum ipſum eſt uerbum, in quo incluſa ea paſsio, quæ ineſſe cuipiam dicitur. Nec audiendi qui trifariè partiuntur orationem, in prædicatum, ſubiectum, & copulam. Copulam uerbum ipſum iuniores appellando, quid enim magis ridiculum eſt, quàm ita omnem reſoluere orationem, ut pro eo quod eſt Plato diſputat, dicas, Plato eſt diſputans, conſuetum loquēdi modum peruerſè, barbarè, ruſtice'que immutando. Quàm enim ridiculum ſit, loquendi modū ab iis potiſsimum diſcere uelle, qui ipſi loqui neſciant. nam cum dico, Plato ſcribit, id ſcribit dialogos, pro una re ac paſsione accipio, quæ de Platone dicitur, prædicatumq; id totum nominandum: ſicut nihilominus cū dico, Plato eſt philoſophus,

quippe quod id ipsum est philosophus, res una est tanquam sit uoce una enunciata. Mens siquidem humana ita planè concipit nõ minus, quàm si adhuc plures adijcias passiones. ut Plato est philosophus disputator egregius. facessant ergo nugatoriæ ac prærancidæ tales resolutiones, quæ orationes enormant, disputantem implicãt, & rerum propemodum nullam secum afferunt explicationes atq; commoditatem. Ex ijs itaq; cõnexa oratio, enunciatio nuncupatur. *ea in argumentatione ut syllogismo collocata, si in primo loco propositio, si in secũdo assumptio, si in tertio connexio. uel complexio à priscis linguæ Latinæ uiris, à iunioribus mendosè conclusio solet appellari. ut si quæstio oriatur, sit ne utilis dialectica: texatur hoc modo epichirema, Vtilis est quæuis scientia uerum à falso discernens, hæc propositio. est autem huiusmodi dialectica, hæc assumptio. ergo utilis dialectica: hæc complexio* Omnium porrò *enunciationum, ex quibus quæ in subiectis sunt passiones, indicantur: quædam citra medium ullum fidem faciunt, à cunctisq; hominibus receptæ sunt. quædam non omnibus.* Quæ *igitur ab omnibus receptæ sunt quod*

Enuntiatio

Propositio

Assumptio

Connexio

Complexio

fidem

fidem secum ferant, nominantur à Græcis Axiomata: à Latinis autem, effata & communes notiones, ita nanq; ueteres. Iuniores uero, animi cõceptiones. Quæ porrò non omnibus insident, nec satis receptæ sunt, sed quibusdam duntaxat theses Græce, Latine positiones appellantur. Quæ unumquodq; astruunt, definitiones dicuntur. Quæ uero ex alio aliud pronunciant, communi nomine hypotheses. Hypothesum autem quædam ueræ & creditæ ab eo qui discit admittuntur, ob capiendam scientiam. Aliæ non creduntur, quæ itaq; creduntur discẽtibus admissæ proprio nomine æquiuoco generi hypotheses: quæ uero non creduntur, petitiones dici solent. Ex his igitur orationibus omnes texuntur argumentationes. Argumentationũ genera sunt duo Syllogismus seu Epichirema Græce: at Latine hoc aggreßio, ille ratiocinatio, & Epagoge à Græcis dicta, à Latinis inductio. Ex syllogismo fit Enthymema, quod commentum nominamus, sicut ex inductione exemplum atq; similitudo. Syllogismus itaque ut dictum est, oratione siue simplici, siue connexa, constat triplici, prima propositio: secunda assumptio, tertia com-

Axiomata

Theses

Hypoteses

Syllogismus

Epichirema

Epagoge

plexio appellata. qui cum pluribus fiat modis, eos longius prosequendos non ducimus: tũ quia simplicem arguendi quæris callem (ut rhetoros quoq; docent) & sequuntur oratores: non per multarum disciplinarum inuios anfractus te uelis detorquere, tum quia si modo id scire concupiscas, poßis ex magno nostro opere expetendorum ac fugiẽdorum perexiguo negotio quicquid uelis tibi depromere. In totum, omnis argumentationis ratio hoc habet, ut tribns limitibus constet: uno, quem indubitatum esse conuenit: altero, qui medius est: tertio, qui ex consensu fit utriusq;, ut omne amimal est substantia animata sensilis: hic caret controuersia. Crocodilus est substantia animata sensilis: hic medius limes, extrema cõnectens: ergo Crododilus est animal, hic ex consensu superiorum conficitur. Ex syllogismo Enthymema conficitur. id de propositione aut assumptione concluditur: ut si probabile texas argumentum hoc modo, Aeschynæ tradenda non est pecunia. quandoq; pecuniam capiens Pisistratus, tyrannidem occupauit. uel hic noctu obambulat, fur ergo est. Inductio autem ex pluribus aut exemplis aut similitudinibus

Enthymema.

bus cõficitur. si de hominibus exempla sunt: sin de cæteris similitudines, uelut si fuerit quæstio, an is demum homo dicendus sit generosus, qui clarissimo natus genere per inductionem argumentabor hoc modo, Quis'nam clitellarius mulus generosus est, non'ne qui ingentia subuectat onera? quid darsuarius? non'ne qui gressu incedit lenissimo? nõ qui de stirpe ortus clarissima? Pomum quod uocabis generosum, non'ne quod saporis electissimi? non quod de pulcherrima arbore? aut de amœnissimo decerptum loco? Ita ergo hominem quem generosum uocaueris? non'ne qui uirtutibus nobilitatus est, non qui maioribus ortus sit eminentissimis. hæc inductio exemplum est ut à priuato homine Gracchus mediocriter statum Reipu. labefactans, impunè occisus est, & consul Cicero, Catilinam orbem terrarum subuertentem impune non occiderit? Similitudo quoq; de rebus eodem modo comparatur atq; extruitur.

HAec habui Bernarde Saluatice, quæ de argumentandi ratione quam tantopere efflagitabas ad te cõscriberem, quæ si aliquibus

in locis paulo minus tibi obuia uidebũt
cogitare nullam esse disciplinam:quæ
egeat interprete,quamquam si crebrit
tur,non dubitem fore tibi apertissim
sertim si ab huiusmodi exercitati
non abhorreas. Vale.

BASILEA
M. D. XLII.

